

Ira Mörsky

STIGMOJEN TORJUMISEN STRATEGIAT

Diskurssianalyysi vapaaehtoisesti lapsettomien kirjoituksista

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Huhtikuu 2023

TIIVISTELMÄ

Ira Mörsky: Stigmojen torjumisen strategiat – Diskurssianalyysi vapaaehtoisesti lapsettomien kirjoituksista
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatutkimus
Huhtikuu 2023

Tässä tutkielmassa tarkastelen vapaaehtoisesti lapsettomien naisten käyttämiä stigmojen torjumisen strategioita. Vapaaehtoinen lapsettomuus on ajankohtainen aihe, sillä syntyvyys on ollut Suomessa laskussa jo pidemmän aikaa. Syntyvyyden laskua on selitetty esimerkiksi kulttuurin ja arvojen muutoksella. Näiden muutosten seurauksena entistä useammat ihmiset joko lykkäävät lastensaantia tai tietoisesti valitsevat lapsettomuuden. Tutkimuksissa on havaittu, että vapaaehtoisesti lapsettomiin naisiin liitetään stigmoja. Vapaaehtoisesti lapsettomat ovat kehittäneet erilaisia diskursseja, joiden avulla he torjuvat näitä stigmoja puhuessaan lapsettomuudestaan.

Tutkimuskysymykseni on, millaisten diskurssien avulla vapaaehtoisesti lapsettomat naiset torjuvat heihin liitettyjä stigmoja. Lähestyn aihetta stigman ja pronatalismin käsitteiden kautta. Stigmalla viitataan piirteeseen, jonka omaaminen ei ole tietyn kategorian edustajalle suotavaa. Pronatalismilla puolestaan viitataan lastensaantiin kannustavaan ideologiaan, joka Suomessa ilmenee lähinnä epäsuorasti lastensaantia helpottavina tekijöinä, kuten oikeutena vanhempainvapaaseen. Tutkimusmenetelmänä käytän diskurssianalyysia. Käyttämäni aineisto koostuu kahdeksasta vapaaehtoisesti lapsettoman naisen kirjoituksesta, joissa he vapaamuotoisesti kertovat päätöksästään olla hankkimatta lapsia.

Analyysin avulla löysin aineistosta neljä diskurssia, joita vapaaehtoisesti lapsettomat naiset käyttävät stigmojen torjumiin. Nämä diskurssit ovat lapsen paras -diskurssi, omaan lapsuuteen vetoava diskurssi, naiseutta uudelleen rakentava diskurssi sekä lapsen saaneita ihmisiä arvosteleva diskurssi. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että vapaaehtoisesti lapsettomat naiset ovat tietoisia heihin liitetystä stigmasta. Tämä ilmenee esimerkiksi siten, että kirjoittajat ottavat kantaa stigmoihin riippumatta siitä, onko jokin tietty stigma joskus liitetty juuri heihin yksilöinä. Lisäksi tulokset osoittavat, että vapaaehtoista lapsettomuutta pidetään edelleen normaalista poikkeavana valintana. Suurin osa kirjoittajista on ainakin joskus kokenut, että heidän päätöksensä pysyä lapsettomana on kyseenalaistettu. Stigmat vaikuttavat siihen, kuinka kirjoittajat puhuvat päätöksästään pysyä lapsettomana ja kuinka he perustelevat tätä päätöstä. Torjuessaan stigmoja vapaaehtoisesti lapsettomat naiset rakentavat uudenlaista käsitystä siitä, millaisia ihmisiä vapaaehtoisesti lapsettomat naiset ovat.

Avainsanat: vapaaehtoinen lapsettomuus, stigma, pronatalismi

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Teoria ja käsitteet	3
2.1	Vapaaehtoinen lapsettomuus	3
2.2	Stigmat	4
2.3	Vapaaehtoisesti lapsettomiin naisiin liitettävät stigmat	5
2.4	Pronatalismi	6
2.5	Stigmojen hallinta	8
3	Tutkimusasetelma	10
3.1	Tutkimuskysymys ja aineisto	10
3.2	Diskurssianalyysi tutkimusmenetelmänä	11
3.3	Tutkimuseettiset kysymykset	12
4	Tulokset	14
4.1	Lapsen paras -diskurssi	14
4.2	Omaan lapsuuteen vetoava diskurssi	16
4.3	Naiseutta uudelleen rakentava diskurssi	18
4.4	Lapsen saaneita ihmisiä arvosteleva diskurssi	22
5	Johtopäätökset	26
	Lähteet	31

1 Johdanto

Tässä tutkielmassa käsitellään vapaaehtoista lapsettomuutta ja vapaaehtoisesti lapsettomiin naisiin liitettyjä stigmoja. Vapaaehtoinen lapsettomuus on ajankohtainen ilmiö, sillä 2010-luvulla syntyvyys oli selvässä laskussa. Vuonna 2010 hedelmällisyysluku Suomessa oli 1,87 ja vuonna 2019 vastaava luku oli 1,35. Syntyvyyden lasku ei kuitenkaan ole uusi ilmiö, sillä naiset ovat saaneet jo 1970-luvulta alkaen keskimäärin alle kaksi lasta. Vuonna 2020 ensisynnyttäjän keski-ikä oli 29,7 vuotta. (Suomen virallinen tilasto 2021.) Onkin ennakoitu, että entistä useampi ihminen ei tule koskaan saamaan lapsia (Rotkirch 2020, 37). Tämä herättää kysymyksen siitä, millaiset asiat vaikuttavat tämän muutoksen taustalla.

Eräs syntyvyyden laskua selittävä teoria on toinen väestötransitio -teoria (Lesthaeghe 2014). Teorian mukaan toisen maailmansodan jälkeen tapahtunut sosiaalisten instituutioiden, kuten perheen, sekä kulttuurin ja arvojen muutos on johtanut syntyvyyden vähenemiseen. Arvojen muutos näkyy esimerkiksi siinä, että sukupuoliroolit ovat muuttuneet ja itsensä toteuttamisen sekä autonomian merkitys on korostunut. (Emt., 18112–18115.) Suomessa naisten tärkeimmät syyt lastensaannin lykkäämiselle liittyvät elämäntyyliin. Lapsettomuuden taustalla vaikuttavat esimerkiksi halu tehdä itseä kiinnostavia asioita, halu edetä uralla, halu pitää kiinni nykyisestä elämäntyylistä sekä tunne siitä, että lasten hankkimiseen ei vielä olla valmiita. Toisaalta lastensaannin lykkäämisen taustalla vaikuttavat myös taloudelliset seikat, kuten epävarma työtilanne. (Rotkirch 2020, 41.) Toisen väestötransitio -teorian kuvaama arvojen ja kulttuurin muutos näkyy siis myös suomalaisten naisten perusteluissa lasten saannin lykkäämiselle.

Vapaaehtoinen lapsettomuus on merkittävä aihe, sillä se heijastaa kulttuurin ja arvojen muutosta. Vapaaehtoisesti lapsettomat eivät pelkästään lykkää lasten hankkimista, vaan he valitsevat lapsettomuuden koko elämänsä ajaksi. Vapaaehtoinen lapsettomuus, kuten kaikki muutkin perhemuodot, jakaa mielipiteitä. Karla Mueller ja Janice Yoder (1999, 912–913) ovatkin tutkimuksessaan todenneet, että lähes kaikkiin perhekokoihin liitetään joitakin negatiivisia piirteitä. Tutkimuksissa on kuitenkin havaittu, että vapaaehtoisesti lapsettomiin naisiin sekä yhden lapsen äiteihin liitetään selvästi enemmän negatiivisia ominaisuuksia, kuin vähintään kahden lapsen äiteihin (Callan 1985, 1049). Tämä synnyttää tarpeen tutkia vapaaehtoisesti lapsettomiin liitettyjä negatiivisia ominaisuuksia ja niiden vaikutusta siihen, millä tavalla vapaaehtoisesti lapsettomat voivat puhua lapsettomuudestaan.

Ihmisten asenne vapaaehtoista lapsettomuutta kohtaan vaihtelee alueittain, ja Euroopan maiden välillä voi olla eroja. Modernisaatiokehityksessä pidemmällä olevissa maissa asenteet ovat myönteisempiä, kun taas traditionaalisissa ja konservatiivisissa maissa asenteet ovat kielteisempiä. Esimerkiksi Pohjoismaissa vapaaehtoiseen lapsettomuuteen suhtaudutaan myönteisemmin kuin Itä-Euroopassa. (Merz 2012, 594–595.) Koska asenteet vapaaehtoisesti lapsettomia kohtaan vaihtelevat maittain, ei muissa maissa saatuja tutkimustuloksia voida suoraan yleistää koskemaan Suomea. Tästä syystä tarvitsemme lisää tutkimusta suomalaisista vapaaehtoisesti lapsettomista ihmisistä. Lisäksi on muistettava, että asenteet vapaaehtoista lapsettomuutta kohtaan muuttuvat ajan saatossa, joten tarvitsemme uutta ajankohtaista tutkimusta.

Tässä tutkielmassa tarkastelen vapaaehtoisesti lapsettomien naisten käyttämiä stigmojen torjumisen strategioita. Strategialla tarkoitan stigmoja torjuvaa diskurssia. Stigmalla puolestaan viitataan sosiaalisesti häpeälliseen tai ei-toivottuun ominaisuuteen, jonka omaaminen ei ole tietyn kategorian edustajalle suotavaa (Goffman 1963, 2–3, 5). Aineistoni koostuu kahdeksasta vapaaehtoista kirjoituksesta, joissa vapaaehtoisesti lapsettomat 30–35-vuotiaat naiset kertovat päätöksestään pysyä lapsettomana. Analysoin aineistoa diskurssianalyysin keinoin. Oman tutkimukseni kannalta kiinnostavia tutkimuksia ovat Kristin Parkin (2000) sekä Tracy Morisonin, Catriona Macleodin, Ingrid Lynchin, Magda Mijasin ja Seemanthini Shivakumarin (2016) aikaisemmat tutkimukset vastaavasta aiheesta. Kristin Park (2000) on tutkinut vapaaehtoisesti lapsettomien identiteetin rakentumista tarkastelemalla, millaisia strategioita vapaaehtoisesti lapsettomat käyttävät silloin, kun he joutuvat selittelemään päätöstään pysyä lapsettomana. Tracy Morison tutkimusryhmineen (2016) puolestaan on selvittänyt, kuinka vapaaehtoisesti lapsettomat hallitsevat stigmatisoitua identiteettiään verkkoympäristössä. Vertaan omassa tutkimuksessani saamiani tuloksia näihin tutkimuksiin.

Tutkimuksen teoriaosuudessa esittelen tutkimukseni kannalta keskeiset käsitteet, jotka ovat vapaaehtoinen lapsettomuus, stigma ja pronatalismi. Käyn läpi vapaaehtoisen lapsettomuuden määritelmää ja sitä, millaisia stigmoja vapaaehtoisesti lapsettomiin naisiin liitetään. Lisäksi tarkastelen suomalaisen yhteiskunnan suhtautumista lasten hankkimiseen. Tämän jälkeen esittelen käyttämäni aineiston sekä tutkimusmenetelmän. Tulokset-osiossa esittelen aineistosta löytämäni diskurssit, joita on yhteensä neljä kappaletta. Lopuksi vedän yhteen tutkimukseni keskeiset tulokset sekä pohdin mahdollisia jatkotutkimusaiheita.

2 Teoria ja käsitteet

2.1 Vapaaehtoinen lapsettomuus

Lapsettomuus, tahdonvastainen lapsettomuus ja vapaaehtoinen lapsettomuus on syytä erottaa toisistaan, sillä ne viittaavat eri asioihin. Ihminen voi olla lapseton monesta syystä. Jotkut eivät vielä ikänsä puolesta ole valmiita saamaan lapsia, toiset puolestaan eivät juuri nyt halua lapsia ja osa ihmisistä on epävarmoja siitä, haluavatko he edes saada lapsia. Tahdonvastaisesta lapsettomuudesta on kyse silloin, kun ihminen ei tahdostaan huolimatta kykene saamaan biologisia lapsia. (Leroux, Pestieau & Ponthiere 2021, 2–3.) Vapaaehtoinen lapsettomuus eroaa näistä siten, että siinä ihminen on tehnyt tietoisin päätöksen olla hankkimatta lapsia nyt tai tulevaisuudessa, ja hän on sitoutunut tähän päätökseen (Houseknecht 1987, 369–370).

Margaret Avison ja Adrian Furnham (2015, 52) ovat toteuttaneet kyselytutkimuksen, johon osallistui 46 eri maan kansalaisia. 82 prosenttia vastaajista oli kotoisin joko Yhdysvalloista, Britanniaasta tai Kanadasta (emt., 52). Tutkimuksen mukaan vapaaehtoisesti lapsettomat ihmiset ovat muita todennäköisemmin kokoaikatyössä ja heillä on keskimäärin vähemmän omia sisaruksia. Lisäksi he ovat keskimäärin vähemmän uskonnollisia sekä liberaalimpia verrattuna niihin, joilla on lapsia tai jotka halusivat lapsia. Heidän on myös todettu olevan itsenäisempiä, minkä on arveltu olevan yhteydessä yksilön kykyyn vastustaa sosiaalista painetta. (Emt., 54, 62.) Joyce Abma ja Gladys Martinex (2006, 1052) puolestaan totesivat vapaaehtoisen lapsettomuuden olevan Yhdysvalloissa yhteydessä suurempiin tuloihin sekä laajempaan työkokemukseen. Suhtautuminen vapaaehtoiseen lapsettomuuteen on positiivisinta nuorten, korkeakoulutettujen ja ei-uskonnollisten ihmisten joukossa. Sen sijaan iäkkäämmät ja uskonnollisen vakaumuksen omaavat ihmiset suhtautuvat siihen varauksellisemmin. (Merz 2012, 596; Polit 1978, 113.) Toisaalta on muistettava, että vapaaehtoista lapsettomuutta koskevat näkemykset vaihtelevat maittäin. (Merz 2012, 594–595). Edellä mainitut tutkimukset perustuvat suurilta osin länsimaisten ihmisten näkemyksiin, joten oletan että tulokset voidaan suurelta osin yleistää koskemaan Suomea.

Väestöliiton vuoden 2022 perhebarometrin (Sorsa, Lehtonen & Rotkirch 2023, 39) mukaan noin 14 prosenttia 20–29-vuotiaista suomalaista pitää ihanteellisena tilanteena sitä, ettei heillä olisi yhtään lasta. Tämä luku on kuitenkin hieman vaihdellut eri tutkimuksissa (emt., 38). Mie-

lipide ihanteellisesta lapsiluvusta voi vaihdella elämän aikana, ja ajan kuluessa se siirtyy lähemmäs toteutuvaa lapsilukua (emt., 40, 43). Lapsettomuutta saatetaan pitää ihanteellisena tilana myös siksi, ettei nykyinen elämäntilanne ole sopiva lasten hankkimisen kannalta (Suomen virallinen tilasto 2019, 40). Vuoden 2015 perhebarometrissa noin 16 prosenttia 20–45-vuotiaista vastaajista ilmoitti, että he aikovat jäädä lapsettomiksi (Miettinen 2015, 45). Aiotun lapsiluvun perusteella ei kuitenkaan voida sanoa, kuinka moni heistä pysyi päätöksessään. Eräs tapa arvioida vapaaehtoisesti lapsettomien määrää, on lapsettomien ihmisten määrän tarkasteleminen. Vuonna 2019 joka viides 40–44-vuotias nainen oli lapseton (Suomen virallinen tilasto 2019). On jälleen muistettava, että lapsettomuuden taustalla voi olla useita syitä eli lapsettomuus ei tarkoita samaa asiaa kuin vapaaehtoinen lapsettomuus. Nämä luvut kuitenkin tarjoavat suuntaa antavan käsityksen vapaaehtoisesti lapsettomien naisten määrästä.

2.2 Stigmat

Seuraavaksi käsittelen stigmoja, sillä tutkimukseni kannalta on oleellista tuntea vapaaehtoisesti lapsettomiin liitettäviä stigmoja sekä stigmatisoinnin taustalla vaikuttavia tekijöitä. Erving Goffmanin (1963, 2–3, 5) mukaan stigma on sosiaalisesti häpeällinen tai ei-toivottu ominaisuus, joka erottaa stigmaa kantavan yksilön muista yhteiskunnan jäsenistä. Kun ihminen leimataan yhden ominaisuuden perusteella, häneen liitetään usein muitakin negatiivisia ominaisuuksia (emt., 5). Stigmat saavat alkunsa kategorisoinnista eli siitä, että ihmisiä jaotellaan eri kategorioihin. Tietyn kategorian edustajiin liitetään tiettyjä, koko ryhmään yleistettäviä normatiivisia ominaisuuksia, eli stereotypioita. Emme kuitenkaan aina ole tietoisia siitä, että teemme ihmisistä tiettyjä oletuksia kategorisoinnin perusteella. (Emt., 2–3.)

Olennaista on, että tietystä ominaisuudesta tulee stigma vasta silloin, kun se esiintyy sellaisen kategorian edustajalla, jolle kyseisen piirteen omaamisen ei ajatella olevan normaalia tai toivottavaa. Jokin ominaisuus saattaa olla yhden kategorian edustajalle normaalina pidetty piirre, kun taas toisen kategorian edustajalle se on sosiaalisesti häpeällinen tai ei-toivottu piirre. (Goffman 1963, 3.) Jokin ominaisuus, kuten urakeskeisyys tai herkkyys, voi olla positiivinen piirre ilmetessään yhden kategorian edustajalla ja negatiivinen ilmetessään jonkin toisen kategorian edustajalla. Stigma ei siten ole yksiselitteisesti negatiivinen ominaisuus. Vapaaehtoisesti lapsettomiaan naiseen liitetty stigma on ominaisuus, joka nähdään sosiaalisesti paheksuttavana silloin, kun se ilmenee vapaaehtoisesti lapsettomalla naisella. Tässä tutkimuksessa kutsun jotakin

ominaisuutta stigmaksi, kun ominaisuus on vapaaehtoisesti lapsettomiin yleistettävä negatiivinen stereotypia tai kun ominaisuus nähdään epätoivottavana sen ilmetessä vapaaehtoisesti lapsettomalla naisella. Seuraavaksi esittelen tutkimuksissa havaittuja stigmoja.

2.3 Vapaaehtoisesti lapsettomiin naisiin liitettävät stigmat

Useat tutkijat ovat tutkineet vapaaehtoisesti lapsettomiin liitettyjä stigmoja. Esimerkiksi Denise Polit (1978, 108) on havainnut Yhdysvalloissa toteutetussa tutkimuksessaan, että vapaaehtoisesti lapsettomien ajatellaan olevan vähemmän sopeutuvia, vähemmän hoivaavia ja sosiaalisesti etäisempiä verrattuna muiden perhekokojen edustajiin. Myös Pollyann Jamisson, Lois Franzini ja Robert Kaplan (1979) ovat tutkineet vapaaehtoista lapsettomuutta Yhdysvalloissa. Heidän saamiensa tulosten mukaan vapaaehtoisesti lapsettomat naiset nähdään vähemmän tunteellisina tai rakastavina, vähemmän onnellisina ja heidän uskotaan olevan tyytymättömämpiä elämäänsä 65-vuotiaana verrattuna niihin naisiin, joilla on kaksi lasta (emt., 268–269). Myös VJ Callan (1985) on saanut vastaavia tuloksia Australiassa. Hänen saamiensa tulosten mukaan vapaaehtoisesti lapsettomat nähtiin vähemmän mukautuvina, itsekkäämpinä, materialistisempina sekä emotionaalisesti epäkypsempinä verrattuna vähintään kahden lapsen vanhempiin (emt., 1048). On tärkeää huomata, että nämä stigmat ilmenevät nimenomaa suhteessa lapsen hankkineisiin ihmisiin. Kyse ei ole siitä, että vapaaehtoisesti lapsettoman uskottaisiin olevan esimerkiksi yksiselitteisesti itsekäs, vaan hänen uskotaan olevan ainakin hieman itsekkäämpi lapsen hankkineeseen ihmiseen verrattuna.

Kaikki vapaaehtoisesti lapsettomiin liitettävät piirteet eivät kuitenkaan ole negatiivisia. Heidän esimerkiksi ajatellaan olevan autonomisempia (Polit 1978, 108) sekä individualistisempia, vapaampia ja rahallisesti paremmassa asemassa olevia (Callan 1985, 1048). Lisäksi heidän ajatellaan olevan urakeskeisiä (emt., 1048). Urakeskeisyys voidaan tosin nähdä stigmana, mikäli sen ajatellaan olevan vapaaehtoisesti lapsettomalle ei-toivottava ominaisuus, joka on estänyt lasten hankkimisen. Kaiken kaikkiaan positiivissa puolissa korostuu mahdollisuus itsenäisyyteen sekä mahdollisuus tehdä omaa elämää koskevia päätöksiä ilman, että lapset rajoittaisivat tätä mahdollisuutta. Näitä tutkimustuloksia arvioitaessa on otettava huomioon, että asenteet vapaaehtoista lapsettomuutta kohtaan voivat olla Yhdysvalloissa jyrkempiä kuin Suomessa. Sekä Suomi että Yhdysvallat ovat länsimaita, joten Yhdysvalloissa saadut tutkimustulokset voivat tietysti varauksin toimia myös suomalaisten tutkimuksen teoriapohjana.

Näitä tutkimuksia arvioitaessa on otettava huomioon myös se, että edellä mainitut stigmoja käsittelevät tutkimukset ovat suhteellisen vanhoja ja ne edustavat aikansa asenteita. Olen siitä huolimatta viitannut niihin, sillä myös muissa uudemmissa tutkimuksissa viitataan usein juuri näihin tutkimuksiin. Uudempaa ja riittävän kattavaa tutkimusta vapaaehtoisesti lapsettomiin liitetystä stigmoista ei juurikaan ole. Näiden tutkimustulosten käyttöä puoltaa myös se, että Pollyann Jamisson, Lois Franzini ja Robert Kaplan (1979) toteuttivat tutkimuksensa opiskelijoiden parissa, joista suurin osa opiskeli yliopistossa. Vastajien voidaan olettaa olevan suhteellisen nuoria eli he ovat nykyään karkeasti arvioituna noin 65–70-vuotiaita. Myös VJ Callanin (1985) tutkimista 45 ihmisestä 24 oli noin 22-vuotiaita eli nämä nuoremmat vastaajat ovat nykyään noin 60-vuotiaita. Asenteet muuttuvat usein suhteellisen hitaasti, joten vaikka nuoremmat sukupolvet olisivat omaksuneet uudenlaisia näkemyksiä, myös 1970- ja 1980-luvuilla vallinneet asenteet voivat elää uudempien näkemysten rinnalla.

Vaikka vapaaehtoisesti lapsettomiin liitetään tutkimusten mukaan stigmoja, he eivät kuitenkaan ole ainoita, jotka joutuvat perustelemaan perhekokoaan. Normatiivisena perheenä pidetään nykyään perhettä, jossa on kaksi tai kolme lasta. Tästä normista poikkeavat perheet edustavat ei-normatiivisia perhekokoja, ja niihin kaikkiin useimmiten liitetään erilaisia stereotypioita. Huomion arvoista on, että myös yli kolme lasta hankkineet ihmiset kokevat, että heidän päätöksensä hankkia useita lapsia on joskus kyseenalaistettu. (Mueller & Yoder 1999, 903, 914.) Sopivalle lapsiluvulle on asetettu rajat, ja päätös ei-normatiivisesta perhekoosta saatetaan kyseenalaistaa. Tämä herättää kysymyksen siitä, miten ihmisten lapsitoiveisiin vaikutetaan niin, että ihmiset hankkisivat kaksi tai kolme lasta. Oletan tämän edellyttävien strategioita, joiden avulla ihmiset saadaan joko rajoittamaan tai kasvattamaan lapsilukuaan. Tämän tutkimuksen kannalta on oleellista pohtia, miten ihmisiä kannustetaan hankkimaan lapsia.

2.4 Pronatalismi

Pronatalismilla viitataan lastensaantiin kannustavaan poliittiseen tai ideologiseen projektiin, joka voidaan kohdistaa koko väestölle tai tietyille ihmisryhmälle (Brown & Ferree 2005, 8). Pronatalismi voi ilmetä suoraan tai epäsuorasti. Pronatalismi ilmenee suoraan esimerkiksi silloin, kun valtio tekee poliittisia ohjelmia, joiden nimenomainen tarkoitus on jollain tavalla kannustaa ihmisiä hankkimaan lapsia. Epäsuora pronatalismi ilmenee lasten hankkimista helpottavina tekijöinä, kuten leikkipuistojen tai perheille sopivien asuinalueiden rakentamisena sekä

lastensaantiin liittyvinä rahallisina tukina, oikeutena vanhempainvapaaseen, oikeutena päivähoitoon sekä joustavina työaikoina. (Lovett 2007 2–3.)

Edellä mainitut esimerkit vaikuttavat pätevän myös Suomeen, jossa pronatalismi ilmenee epäsuorasti lastensaantia helpottavina tekijöinä. Esimerkiksi äitiysloma, vanhempainvapaat, subjektiivinen päivähoito-oikeus ja ilmainen neuvolajärjestelmä ilmentävät suomalaisen yhteiskunnan epäsuoraa pronatalismia. Ne esimerkiksi mahdollistavat perheen ja työn yhdistämisen, joten töissä käyminen ei muodosta estettä perheen perustamiselle. Myös Suomessa maksettava lapsilisä, jota maksetaan jokaisesta lapsesta vanhemman tulotasosta riippumatta, on pronatalistinen rahallinen tuki. Myös äitiyspakkaus, tai sen vaihtoehtona oleva rahasumma, voidaan nähdä pronatalistisena tukimuotona. Rahalliset tuet ja laaja sosiaaliturvajärjestelmä tekevät perheen perustamisesta helpompaa, sillä valtio turvaa perheiden toimeentuloa. Edellä mainitun perusteella voidaan todeta, että hyvinvointivaltio tukee lapsiperheitä ja perheen perustamista epäsuoran pronatalismin keinoin.

Suomessa ilmenevällä pronatalismilla on historialliset juuret. Sophy Bergenheim ja My Klockar Linder (2020) ovat tutkineet Suomessa ja Ruotsissa vuosina 1940–1950 ilmennyttä pronatalismia. He tutkivat kolmea valtiosta riippumatonta organisaatiota, joista yksi on Väestöliitto. Nämä organisaatiot pyrkivät tutkimuksen mukaan edistämään perheystävällistä politiikkaa, ja lapsiperheiden tukeminen ja lasten hankkiminen nähtiin näissä organisaatioissa kansalaisten yhteisenä huolenaiheena. Väestöliitossa lasten hankkiminen esitettiin tuohon aikaan kansalaisvelvoitteena, ja tämän takia äiteyden merkitystä korostettiin. Pronatalismin tukemisen taustalla vaikutti Neuvostoliiton Suomelle muodostama uhka. (Emt., 671.) Olennaista on, että pronatalismia edistetään lähinnä silloin, kun se palvelee laajempaa yhteiskunnallista tarkoitusta tai päämäärää. Nykyään pronatalismia saatetaan edistää alhaisen syntyvyyden takia, sillä väestön ikääntyminen aiheuttaa haasteita hyvinvointivaltion rahoittamiselle.

Pronatalismi on saanut aikaan sen, että lasten saamista ja äitiyttä pidetään luonnollisena asiana (Yuval-Davis 1997). Kun ihminen tietoisesti valitsee lapsettomuuden, hän tekee normaalista poikkeavan valinnan (Gillespie 2000, 225; Callan 1985, 4; Jamisson ym. 1979, 268). Kun tutkitaan vapaaehtoisesti lapsettomiin liitettäviä stigmoja, pronatalismin vaikutus stigmoihin kannattaa ottaa huomioon. Pronatalismi vaikuttaa siihen, millaista perhekokoa pidetään toivottavana, eivätkä vapaaehtoisesti lapsettomat täytä toivetta tietyistä lapsiluvusta. Tämä voi osaltaan

vaikuttaa siihen, miten ihmiset suhtautuvat vapaaehtoisesti lapsettomiin ihmisiin ja millaisia mielikuvia heihin liitetään.

2.5 Stigmojen hallinta

Haastattellessaan englantilaisia vapaaehtoisesti lapsettomia naisia, Rosemary Gillespie (2000) huomasi, että ihmiset eivät aina hyväksy heidän antamiaan selityksiä lapsettomuudelle. Sen sijaan ihmiset pyrkivät tarjoamaan muita syitä sille, miksi naisella ei ole lapsia. He saattoivat esimerkiksi epäillä, että lapsettomuuden valinnut nainen ei kykene saamaan lapsia. Myös ”muutat vielä myöhemmin mielesi” -kommentit olivat yleisiä. Näiden kommenttien taustalla vaikuttaa oletus siitä, että päätös lapsettomuudesta on väliaikainen ja aikuistumisen myötä jokainen nainen tekee luonnollisen valinnan äidiksi ryhtymisestä. (Emt., 227–229.) Perusteluiden sivuuttaminen voi saada aikaan sen, että vapaaehtoisesti lapsettomat joutuvat kehittämään muita strategioita, joiden avulla he perustelevat lapsettomuuttaan pronatalistisessa yhteiskunnassa.

Kristin Park (2000) on tutkinut, millaisia strategioita vapaaehtoisesti lapsettomat käyttävät silloin, kun muut ihmiset alkavat utelemaan lapsettomuuden taustalla olevista tekijöistä. Hän havaitsi, että vapaaehtoisesti lapsettomat saattavat vältellä sitä, että he joutuisivat kertomaan muille ihmisille aikomuksestaan pysyä lapsettomana (emt., 32). He myös saattoivat korvata identiteettinsä toisella, huomiota herättävällä mutta vähemmän stigmatoidulla, identiteetillä. Eräs Kristin Parkin tutkimukseen osallistuneista kertoi, että lapsiuteluiden jatkuessa hän saattoi sanoa, ettei kykenisi saamaan lapsia. Tämä tulkittiin vihjaukseksi tahdonvastaisesta lapsettomuudesta, mikä useimmiten lopetti kyselyt perheenisäyksestä. Toinen puolestaan nostaa lapsiuteluiden yhteydessä esille sen, että hän on lopettanut joulun juhlimisen, mikä kääntää utelijoiden huomion toisaalle. (Emt., 33.) Ensimmäinen tutkittava siis korvasi identiteettinsä tahdonvastaisesti lapsettoman identiteetillä ja toinen tutkittava puolestaan vanhoista juhlaperinteistä piittaamattoman ihmisen identiteetillä.

Kristin Park (2000) havaitsi, että vapaaehtoisesti lapsettomat saattavat pyrkiä oikeuttamaan valinnan lapsettomuudestaan. Oikeuttaminen tapahtui esimerkiksi tuomitsijoiden tuomitsemisella, jossa huomio käännetään muihin ihmisiin, jotka saavat toimia kyseenalaisella tavalla ilman, että siihen reagoidaan tai että heidän toimintansa tuomitaan (emt., 34–35). Neljäs Kristin Parkin löytämä strategia on tilanteen uudelleenmäärittely. Tämä voi tapahtua esimerkiksi niin, että vapaaehtoisesti lapseton pyytää lapsen saanutta ihmistä perustelevaan, miksi tämä halusi

lapsia. Eräs tutkittava määritteli tilanteen uudelleen toteamalla, että hän pitää lapsista huolta työpaikallaan, joten tarvetta omien lasten hankkimiselle ei ole. (Emt., 36–37.) Vapaaehtoisesti lapsettomat saattoivat myös vedota biologisen vietin puuttumiseen (emt., 36). Kaiken kaikkiaan Kristin Park tunnisti viisi strategiaa, joilla vapaaehtoisesti lapsettomat hallitsivat stigmatisoitua identiteettiään lapsiuteluiden yhteydessä. Näitä strategioita käytettiin kasvokkain tapahtuvassa sanallisessa vuorovaikutuksessa, mutta saman kaltaisia strategioita saatetaan käyttää myös muissa tilanteissa, joissa ihminen joutuu perustelemaan päätöstään pysyä lapsettomana.

Tracy Morison, Catriona Macleod, Ingrid Lynch, Magda Mijas ja Seemanthini Shivakumar (2016) ovat tutkineet, kuinka vapaaehtoisesti lapsettomat hallitsevat stigmatisoitua identiteettiään verkkoympäristössä. He löysivät neljä strategiaa. Ensimmäisessä strategiassa päätös lastenhankinnasta esitetään yksilöllisenä valintana, jota jokaisen on kunnioitettava (emt., 190). Toisessa strategiassa negatiivisena pidetty piirre, eli päätös jättää lapset hankkimatta, käännettiin todisteeksi positiivisesta piirteestä eli kyvystä rationaaliseen päätöksentekoon. Vapaaehtoisesti lapsettomat näkivät itsensä rationaalisinä päätöksentekijöinä, sillä he ovat pohtineet päätöstään lapsettomuudesta huolellisesti, ja he ovat ajatelleet asiaa myös lapsen kannalta. (Emt., 191.) Kolmannessa strategiassa vapaaehtoinen lapsettomuus esitetään luonnollisena ominaisuutena tai tunnetilana, johon ihminen ei voi itse vaikuttaa (emt., 192). Neljännessä strategiassa lastensaannin ihailuun vastataan vapaaehtoisen lapsettomuuden hyvien puolien korostamisella. Vapaaehtoisesti lapsettomat kyseenalaistivat lastensaannin autuaan ihanuuden ja korostivat sen negatiivisia puolia. (Emt., 193.)

Kristin Park (2000) ja Tracy Morison tutkimusryhmineen (2016) tarjoavat laajan valikoiman erilaisia strategioita, joilla stigmoja voidaan hallita. Suomalaiset vapaaehtoisesti lapsettomat naiset saattavat käyttää saman tyyllisiä strategioita, joten edellä mainitut tutkimukset antavat hyvän vertailukohdan omille tuloksilleni. Toisaalta suomalaiset naiset saattavat käyttää osittain erilaisia strategioita, sillä asenteet vapaaehtoisesti lapsettomia kohtaan vaihtelevat maittain. Suomi on muiden Pohjoismaiden ohella modernisaatiokehityksen kärkimaita (Merz 2012, 594–595), joten täällä lasten saamista ei välttämättä pidetä yhtä itsestään selvänä, kuin joissain muissa maissa.

3 Tutkimusasetelma

3.1 Tutkimuskysymys ja aineisto

Tutkimuskysymykseni on, millaisten diskurssien avulla vapaaehtoisesti lapsettomat naiset torjuvat heihin liitettyjä stigmoja. Rajaan tutkimukseni koskemaan 30–35-vuotiaita naisia. Suomessa ensisynnyttäjän keski-ikä on noin 30 vuotta (Suomen virallinen tilasto 2021), joten 30–35-vuotiaiden naisten odotetaan saavan ensimmäisen lapsensa viimeistään tuossa iässä. Lain mukaan 30 vuotta täyttäneet ovat oikeutettuja sterilisaatioon, joten ensimmäinen lapsi hankitaan keskimäärin samaan aikaan, kun sterilisaatio tulee sitä toivovan pyynnöstä mahdolliseksi. Tästä syystä voidaan ajatella, että monet naiset tekevät 30–35-vuotiaina merkittävän valinnan. Osa tekee päätöksen lasten hankkimisesta ja toiset tekevät päätöksen sterilisaatiosta.

Käytän aineistona Aila-tietoportaalista saatua kirjoitusaineistoa. Aineiston on alun perin kerännyt Nina Väkeväinen (Väkeväinen 2017) pro gradu -tutkielmaansa varten. Kirjoitusaineisto kerättiin vuonna 2017 kirjoituspyynnöllä, joka julkaistiin vapaaehtoista lapsettomuutta ja sterilisaation ikärajaa käsittelevissä sosiaalisen median ryhmissä sekä keskustelupalstoilla. Aineisto sisältää 25 kirjoitusta, ja sain luvan käyttää sitä Aila-tietoportaalin sähköisen lupamenettelyn avulla. Valitsin tämän aineiston, sillä tarkoitukseni on tunnistaa stigmoihin liittyviä diskursseja. Aineiston vahvuutena on, että apukysymyksistä huolimatta vastaajat saivat kirjoittaa tekstinsä suhteellisen vapaasti, ja heillä oli mahdollisuus kirjoittaa vastauksensa neutraalissa ympäristössä, kuten kotonaan. Kirjoitukset olivat keskimäärin 2–3 sivun pituisia, mikä antoi kirjoittajille tilaa perustella näkemyksensä. Esimerkiksi julkisella keskustelupalstalla julkaistujen kommenttien analysoiminen olisi todennäköisesti tuottanut hyvin erilaisen aineiston, sillä kommentit olisivat todennäköisesti olleet lyhyempiä ja kärkevämpiä. Toisaalta stigmat olisivat saattaneet tulla parhaiten esille keskustelupalstalta kerätyssä aineistossa, sillä julkisilla keskustelupalstoilla eri tavoin ajattelevat ihmiset kohtaavat toisensa. Tarkoitukseni on tutkia 30–35-vuotiaita naisia, joten lopullinen aineistoni koostuu kahdeksasta kirjoituksesta.

Kirjoittajista viisi on steriloitu, kahta ei ole steriloitu ja yksi oli sopinut vakituisen kumppaninsa kanssa, että kumppani menisi steriloitavaksi. Naisten kertomuksista käy ilmi, että muut ihmiset ovat suhtautuneet vaihtelevasti heidän päätöksensä pysyä lapsettomana. Suurin osa ihmisistä on suhtautunut asiaan neutraalisti tai ymmärtäväisesti, ja nämä ihmiset näkivät päätöksen lap-

settomuudesta jokaisen omana valintana. Kirjoittajista viisi kuitenkin kertoi, että heidän päätöksensä lapsettomuudesta on joskus kyseenalaistettu. Tämä saattoi tapahtua esimerkiksi ”muutat vielä mielesi” -kommentin muodossa. Kirjoittajista kolme kertoi saneensa vähintään kerran negatiivista palautetta lapsettomuudestaan.

Kirjoittajista kuudella on sisaruksia, ja ainakin kaksi heistä tulee perheistä, joissa suurperheen perustamiseen suhtaudutaan erittäin kannustavasti. Naisista yksi on perheensä ainoa lapsi ja yksi ei kirjoituksessaan mainitse mitään mahdollisista sisaruksista. Kirjoittajilla on yllättävän paljon sisaruksia, vaikka tutkimusten mukaan vapaaehtoisesti lapsettomilla on keskimäärin vähemmän sisaruksia (Avison & Furnham 2015). Omassa otoksessani kahdeksasta naisesta kuusi kuitenkin tulee vähintään kahden lapsen perheestä, ja heistä yksi on kasvanut kuusilapsisessa suurperheessä. Kirjoittajista kuusi kertoi, että joskus nuorempana he vielä ajattelivat, että joku päivä heistä tulisi äitejä. Heistä monet sanoivat, että lasten saaminen vaikutti itsestään selvältä elämänvaiheelta. Jossain vaiheessa elämäänsä he kuitenkin tajusivat, eräs naisista jo 10-vuotiaana, että kaikkien ei tarvitse hankkia lapsia.

3.2 Diskurssianalyysi tutkimusmenetelmänä

Analysoin aineistoa diskurssianalyysin keinoin. Diskurssianalyysi ei ole selkeästi määriteltävä analyysimenetelmä, vaan se on tiettyjä lähtöoletuksia sisältävä teoreettinen viitekehys. Oletuksena on, että yhdelle asialle voidaan antaa monta eri merkitystä ja nämä merkitykset kilpailevat keskenään. Toinen oletus on, että rakennamme sosiaalista todellisuutta kielenkäytön avulla. Diskurssianalyysin kannalta keskeinen ajatus on, että kielenkäytöllä on seurauksia eli sen avulla voidaan rakentaa ja muokata todellisuutta. (Jokinen & Juhila & Suoninen 2016, 21–23.) Kielenkäytön avulla tapahtuvaa todellisuuden rakentamista kutsutaan sosiaalisesti konstruktiviseksi. Kielenkäytön avulla rakennetaan eli konstruoidaan ymmärrystä puheen kohteena olevasta asiasta. (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 22, 25.)

Kielenkäyttö on kontekstisidonnaista eli se tapahtuu tietyssä ajassa ja paikassa. Tapamme käyttää kieltä vaihtelee tilanteen mukaan, ja esimerkiksi sosiaalisen tilanteen normit ja tavoitteet ohjaavat kielellisiä valintoja. Diskurssianalyysiä tehtäessä huomio kiinnitetään siihen, millaisia merkityksiä jollekin asialle annetaan, ja analyysissä näitä merkityksiä tehdään näkyviksi. Lisäksi kiinnitetään huomiota siihen, millaisia seurauksia asioille annetuilla merkityksillä on. (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 14–15, 37.) Diskurssit ilmentävät sitä, miten asioista voi tai saa

puhua. Kun jostakin asiasta systemaattisesti puhutaan tietyllä tavalla, muodostetaan samalla käsitystä siitä, millainen tuo asia on. Diskurssit ja valta siis liittyvät toisiinsa. Erilaiset diskurssit kamppailevat siitä, mikä diskurssi on hallitsevassa asemassa ja saa siten eniten valtaa totuuden määrittelyssä. (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 71–72.)

Diskurssianalyysia voidaan käyttää myös perheiden tutkimisessa. Perheeseen liitetyt näkemykset ovat kulttuurisia eli ne ovat yhteiskunnan jäsenten yhteisesti jakamia käsityksiä. (Jokinen & Juhila & Suoninen 2016, Mistä on perheenäidit tehty -alaluku.) Toisin sanoen perhe konstruoidaan yhteiskunnan jäsenten toimesta. Perheeseen liittyviä diskursseja tutkimalla saadaan käsitys siitä, millainen perheen tulisi yhteisesti jaettujen näkemysten mukaan olla tai millainen se ylipäätään voi olla. Diskurssianalyysia on käytetty myös vapaaehtoista lapsettomuutta tutkittaessa. Esimerkiksi Kristin Park (2000) on käyttänyt sitä tutkiessaan vapaaehtoisesti lapsettomien ihmisten identiteetin rakentumista. Tässä tutkimuksessa käytän diskurssianalyysiä tutkiakseni, miten vapaaehtoisesti lapsettomat naiset rakentavat eli konstruoivat uudenlaista käsitystä vapaaehtoisesti lapsettomista ihmisistä.

Tässä tutkimuksessa toteutin diskurssianalyysin siten, että aloitin analyysin etsimällä aineistosta kohtia, jotka liittyvät joko suoraan tai epäsuorasti vapaaehtoisesti lapsettomiin liitettyihin stigmoihin. Etsin erityisesti seuraavia aikaisemmassa tutkimuksessa havaittuja stimoja: itsekäs, materialistinen, vähemmän tunteellinen, emotionaalisesti epäkypsempi (Callan 1985, 1048) sekä vähemmän hoivaava (Polit 1978, 108) suhteessa lapsen hankkineisiin ihmisiin. Tämän jälkeen analysoin näitä kohtia diskurssianalyysin keinoin, ja tunnistin neljä diskurssia. Nämä diskurssit ovat lapsen paras -diskurssi, omaan lapsuuteen vetoava diskurssi, naiseutta uudelleen rakentava diskurssi ja lapsen saaneita ihmisiä arvosteleva diskurssi.

3.3 Tutkimuseettiset kysymykset

Ensimmäinen tutkimuseettinen kysymys liittyy tietoturvaan. Tietoturva on otettu huomioon aineistoa kerätessä ja sitä käsitellessä. Aineiston kerännyt Nina Väkeväinen on poistanut aineistosta sellaisia tietoja, joiden perusteella tutkittavat voitaisiin tunnistaa. Esimerkiksi kirjoituksissa mainitut ihmisten nimet, paikkakuntien nimet, työpaikkojen nimet ja tarkat työnimikkeet on poistettu. Alkuperäisen työnimikkeen tilalle on vaihdettu työtä kuvaava yleisempi määritelmä, kuten terveydenhuoltoalan työntekijä tai ravintola-alan työntekijä. Kirjoittajan tarkan iän sijaan kerrotaan, mihin ikäryhmään hän kuuluu.

Toinen tutkimuseettinen kysymys liittyy siihen, kuinka vapaaehtoisesti lapsettomiin liitetyistä stigmoista tulisi puhua, sillä monet stigmat ovat sävyltään negatiivisia. Ensinnäkin on tärkeää huomata, että käyttämäni aikaisempi tutkimus perustuu pitkälti eri perhekokoja koskevien asenteiden vertailuun. Näihin tutkimuksiin osallistuneet ovat tutkimuksen tekoaikaan kokeneet, että jokin ominaisuus sopii heidän mielestään paremmin vapaaehtoisesti lapsettomiin, kuin muiden perhekokojen edustajiin. Toisin sanoen vapaaehtoisesti lapsettomiin liitetyt stigmat ilmenevät nimenomaa suhteessa lapsen hankkineisiin ihmisiin. Lisäksi oleellista on, että tutkielmassa ei ole tarkoitus tehdä päätelmiä siitä, missä määrin vapaaehtoisesti lapsettomiin liitetyt stigmat pitävät paikkansa. Tarkoituksena on kiinnittää huomio vain siihen, kuinka kirjoittajat itse reagoivat stigmoihin ja torjuvat niitä. Tutkielma on kirjoitettu Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023) määrittelemiä hyvän tieteellisen käytännön periaatteita kunnioittaen.

4 Tulokset

4.1 Lapsen paras -diskurssi

Lapsen paras -diskurssissa stigmat torjutaan vetoamalla lapsen kannalta parhaaseen ratkaisuun tai lapsen oikeuksiin. Tämä oli yksi eniten esiintyvistä diskursseista, ja tätä diskurssia käytettiin esimerkiksi stigmojen ”itseks”, ”materialistinen” ja ”vähemmän tunteellinen” torjumiseen. Vetoamalla lapsen parhaaseen, vapaaehtoisesti lapsettomat torjuvat esimerkiksi itsekkyyden stigman:

”Toiset ajattelee, että on hirveän itsekästä olla lapseton, keskittyä vain omaan napaansa. Ei kyse ole siitä, että olisin niin itsekeskeinen, että en halua lapsia viemään aikaa itseltäni, vaan siitä, että en koe sen perhe-elämän olevan minun roolini elämässä. Olisiko parempi lapselle että se hankitaan lähipiirin painostuksesta ja hoidetaan puolivillaisesti vai onko parempi olla hankkimatta ja elää omaa vapaata elämää.” (1)

Yllä olevassa lainauksessa kirjoittaja toteaa tietävänsä, että vapaaehtoisesti lapsettomia saateen pitää itsekkäinä. Hän kuitenkin kiistää olevansa itsekeskeinen vetoamalla lapsen parhaaseen eli siihen, että lapsi saisi syntyä toivottuna ja lapsesta oltaisiin valmiita pitämään hyvää huolta. Lapsen paras -diskurssissa huomautetaan, että pronatalismin luoma kannustin hankkia lapsia ei välttämättä ole lapsen edun mukaista. Tämä on kiinnostavaa siinä mielessä, että yleensä lapsen parhaaseen vetoavaa puhetta on käytetty lähinnä pronatalismin tukemiseen (Morison & Macleod & Lynch & Mijas & Shivakumar 2016, 191). Vapaaehtoisesti lapsettomat ovat kääntäneet tämän paljon käytetyn ja yleisesti tunnetun puhettavan pronatalismia haastavaksi. Heidän mukaansa olennaista ei ole se, onko ihminen hankkinut lapsia, vaan se onko ihminen pitänyt lapsistaan hyvää huolta.

Lapsen paras -diskurssia käytettiin myös materialistisuuden stigman torjumiseen. Kirjoittajat saattoivat ilmaista olevansa huolissaan siitä, ettei heillä välttämättä olisi varaa tarjota lapsille riittävän laadukasta elämää. Samalla he pyrkivät oikeuttamaan valintansa pysyä lapsettomana vetoamalla lapsen parhaaseen. Myös Kristin Park (2000, 34–35) löysi omassa tutkimuksessaan oikeuttamisdiskurssin, jota käytettiin stigmojen hallitsemiseen. Oikeuttamisdiskurssi ilmenee

lapsen paras -diskurssin taustalla, sillä siinä valinta lapsettomuudesta oikeutetaan lapsen parhaaseen vetoamalla. Samalla kun kirjoittajat pyrkivät oikeuttamaan valintansa lapsettomuudetaan, he myös torjuivat stigmoja:

”Mietin sitäkin, että jos olisi lapsia, niin joutuisin rahan takia luopumaan jokavuotisista reissuista, ja toisaalta haluaisin näyttää lapsilleni maailmaa, mutta ei minulla olisi siihen varaa. Muutenkin haluaisin, että lapseni saisivat tehdä ja harrastaa mitä haluaisivat, mutta ei minulla olisi varaa kustantaa mitään ratsastuksen tai jääkiekon tapaisia harrastuksia.” (5)

Lainauksessa kirjoittaja toteaa, että lasten hankkimisen myötä hän joutuisi esimerkiksi luopumaan jokavuotisista reissuistaan, mikä voidaan tulkita materialistiseksi ajattelutavaksi. Tämän todettuaan kirjoittaja torjuu materialistisuuden stigman kääntämällä huomion lapsen parhaaseen eli lapsen mahdollisuuteen tehdä ja harrastaa mitä tämä haluaa. Samalla kirjoittaja oikeuttaa valintansa lapsettomuudestaan vetoamalla siihen, ettei hän kykenisi tarjoamaan lapselle riittävän laadukasta elämää. Ihmisillä voi olla erilaisia näkemyksiä siitä, mitä hyvään elämään tarvitaan. Mikäli hyvän elämän ajatellaan sisältävän esimerkiksi laajat harrastusmahdollisuudet ja säännölliset reissut, hyvän elämän tarjoaminen lapselle voi vaatia huomattavan paljon rahaa. Toiset puolestaan ajattelevat, etteivät edellä mainitut asiat ole hyvän elämän edellytyksiä, jolloin ne vaikuttavat lähinnä materialistiselta elämäntavalta.

Eräs kirjoittaja käytti lapsen paras -diskurssia huomauttaessaan, että mikäli hän muiden ihmisten painostuksesta hankkisi lapsen, tälle lapselle voisi jonain päivänä paljastua se, ettei hän syntynyt äitinsä toiveesta. Tämä aiheuttaisi kärsimystä lapselle. Todetessaan näin, kirjoittaja torjuu stigman ”vähemmän tunteellinen”, sillä hän osoittaa ajattelevansa lapsen tunteita ja emotionaalista hyvinvointia. Samalla hän vetoaa siihen, että lapsia ei pitäisi hankkia vain yleisen tavan vuoksi, vaan jokaisella lapsella on oikeus syntyä toivottuna. Tracy Morison tutkimusryhmineen (2016, 191) toteaa, että päätös lapsettomuudesta saatetaan kääntää todisteeksi positiivisesta piirteestä. Tässä tapauksessa tuo positiivinen piirre on kyky rationaaliseen ja lapsen tunteet huomioon ottavaan ajatteluun.

Lapsen paras -diskurssissa stigmoja torjutaan vetoamalla lapsen parhaaseen ja lapsen oikeuksiin. Lapsettomuutta perustellaan sillä, että lapsen hankkiminen ei olisi lapsen edun mukaista.

Samalla kun vapaaehtoisesti lapsettomat naiset torjuvat itsekkyyden, materialistisuuden ja vähemmän tunteellisuuden stigmoja, he myös rakentavat itsestään kuvaa lapsen parasta ajattelevina ihmisinä. He ovat huolellisen pohdinnan jälkeen tulleet siihen johtopäätökseen, ettei lapsen hankkiminen heidän tapauksessaan olisi lapsen edun mukaista. Kirjoittajat käyttävät lapsen paras -diskurssia pronatalismin haastamiseen huomauttaessaan, että pronatalismin luoma kannustin hankkia lapsia ei välttämättä ole lapsen edun mukaista.

4.2 Omaan lapsuuteen vetoava diskurssi

Omaan lapsuuteen vetoavassa diskurssissa vedotaan siihen, että omassa lapsuudessa on jotakin, joka tekee lasten saamisesta epätoivottavaa. Tätä diskurssia käytettiin materialistisuuden, itsekkyyden ja vähäisemmän tunteellisuuden stigmojen torjumiseen. Kun vapaaehtoisesti lapsettomat kuvailevat lapsuuttaan, he ikään kuin korvaavat identiteettinsä toisella. Identiteetin korvaaminen toisella on yksi Kristin Parkin (2000, 33) löytämistä strategioista. Sen sijaan että kirjoittajat antaisivat vapaaehtoisen lapsettomuuden määrittää heitä, he antavat suuremman roolin lapsuuden minälleen. Lapsuuden minä -identiteetti on selvästi vähemmän stigmatisoitu identiteetti, joten vapaaehtoisesta lapsettomuudesta on helpompaa puhua sen kautta. Eräs kirjoittajista käytti omaan lapsuuteen vetoavaa diskurssia torjuakseen materialistisuuden stigman:

”Sytä on myös paljon sellaisia, joita jotkin ihmiset pitävät turhamaisina. Pystyn käyttämään rahaa, joka muuten menisi erinäisiin kuluihin lapsen vuoksi, sellaisiin asioihin joista itse pidän. – – Vapaaehtoinen lapsettomuus mahdollistaa elämässäni sen, että voin keskittyä itseni ja oman elämäni laadun kehittämiseen. – – Tulen vähävaraisesta perheestä enkä halua olla sitä lopun elämäni.” (4)

Yllä olevassa lainauksessa kirjoittaja toteaa käyttävänsä rahaa itselleen mieluisiin asioihin ja oman elämänsä kehittämiseen, mikä voidaan tulkita materialistiseksi ajattelutavaksi. Sen jälkeen hän kertoo kasvaneensa vähävaraisessa perheessä ja toteaa, ettei hän halua olla vähävarainen koko elämänsä ajan. Samalla hän vetoaa tunteisiin, sillä ajatus koko elämän viettämisestä vähävaraisena herättää ymmärrystä ja myötätuntoa. Omaan lapsuuteen vetoava diskurssi onkin usein tunteisiin vetoava diskurssi. Lapsuuteen vetoavassa diskurssissa palataan lapsuuden olosuhteisiin, jotka esitetään ymmärrystä tai jopa myötätuntoa herättävässä valossa. Kirjoittajaa

kohtaan tunnettu myötätunto toimii ikään kuin stigmoja torjuvana suojakilpenä. Kirjoittajat kertoivat myös perheen sisäisiä suhteista. Yksi naisista kuvailee suhdetta isäänsä viileäksi:

Oma isäni ei ole, eikä ole yhä edelleenkaan, mikään maailman paras isä. – – Hän ei pitänyt minua ja pikkuveljeäni sylissä kuin silloin harvoin, kun äitimme käski. Kehuja ei tullut koskaan kun niiden aika oli, mutta torumista kyllä senkin edestä, kun niiden aika oli. – – Mietin myös tätä asiaa ja aloin ajattelemaan, että jos haluaisin lapsia, niin en todellakaan haluaisi heille sellaista isää ja lapsuutta, kuin millainen itselläni oli. (5)

Yllä olevassa lainauksessa kirjoittaja kertoo, että isä ei antanut lapsilleen hellyydenosoituksia tai kehuja, mutta kuria hän piti. Lopuksi kirjoittaja ilmaisee huolensa siitä, että mikäli hän olisi hankkinut lapsia, myös nämä saattaisivat kärsiä huonosta suhteesta vanhempiinsa. Kirjoittajan omasta lapsuudesta kumpuava huoli siitä, millaisen lapsuuden omat lapset olisivat joutuneet elämään, on osaltaan vaikuttanut kirjoittajan päätöksen pysyä lapsettomana. Samalla kirjoittaja käyttää omaan lapsuuteen vetoavaa diskurssia torjuakseen stigmat itsekäs ja vähemmän tunteellinen. Diskurssin tunteisiin vetoava sävy sekä lapsuuden minä -identiteetin käyttäminen torjuvat epäsuorasti vähäisemmän tunteellisuuden stigmaa, sillä kirjoittaja kertoo lapsuudestaan tunteisiin vetoavalla ja myötätuntoa herättävällä tavalla. Itsekyyden stigman hän torjuu todessaan, että on ajatellut päätöstään myös lapsen kannalta.

Vaikka kaikki kirjoittajat ovat kasvaneet pronatalistisessa yhteiskunnassa, joidenkin lapsuuteen se on vaikuttanut enemmän kuin toisten. Naisista kuudella on sisaruksia, yksi on perheensä ainoa lapsi ja yksi ei maininnut mahdollisia sisaruksiaan. Kirjoittajista kaksi kertoi tulevansa perheestä, jossa kaikkien oletetaan hankkivan lapsia ja perhekoot ovat keskimääräistä suurempia. Molemmat naiset ovat perheensä esikoisia. Naisista ensimmäinen tulee perheestä, jossa lapset hankitaan jo nuorena. Naisen äidillä oli 25-vuotiaana neljä lasta, ja naisen nuorempi sisar oli 20-vuotiaana kahden lapsen äiti. Sisar haaveili puolisonsa kanssa kuusilapsisesta perheestä. Nainen kertoo aluksi kokeneensa painetta hankkia lapsia, ja että päätös lapsettomuudesta tuntui vapauttavalta. Toinen naisista puolestaan on kuudesta sisaruksesta vanhin. Hän kertoo olevansa hyvin tietoinen siitä, millaista lapsiperheeksi on ja ettei halua elää sellaista elämää.

Kirjoittajat, joiden lähipiirissä perhekoot ovat keskimääräistä suurempia, perustelevat päätöstään pysyä lapsettomina vetoamalla siihen, että he tietävät millaista perhe-elämä on. Heidän kertomuksistaan käy myös ilmi, kuinka pronatalismin luoma paine hankkia lapsia saatetaan kokea ahdistavana ja päätös lapsettomuudesta vapauttavana. Samalla kirjoittajat torjuvat vapaaehtoisesti lapsettomiin liitettyjä stigmoja. Esimerkiksi materialistisuus ja itsekkyyks eivät ole syitä lasten hankkimatta jättämiseen, sillä kirjoittajat ovat lapsuudessaan tottuneet jakamaan asioita omien sisarustensa kanssa. Kuusilapsisesta perheestä tuleva on todennäköisesti joutunut myös huolehtimaan pienemmistä sisaruksistaan, mikä edellyttää epäitsekkyyttä.

Omaan lapsuuteen vetoavassa diskurssissa stigmat torjutaan epäsuorasti perustelemalla lapsettomuus kirjoittajasta itsestään riippumattomilla tekijöillä, eli lapsuuden kotioloilla, jotka esittävät myötätuntoa ja ymmärrystä herättävässä valossa. Tämä on tunteisiin vetoava diskurssi, jossa vapaaehtoisesti lapsettoman identiteetti korvataan vähemmän stigmatoidulla lapsuuden minä -identiteetillä. Tunteita herättävä tapa vedota omaan lapsuuteen toimii ikään kuin stigmoja torjuvana suojakilpenä. Lapsuuden negatiiviset kokemukset heijastuvat nykypäivään ja ovat osaltaan vaikuttaneet kirjoittajien päätökseen pysyä lapsettomina. Diskurssissa muistutetaan, että lapsiin liittyvien päätösten takana ei vaikuta ainoastaan nykyinen elämäntilanne, vaan myös menneisyydellä on merkitystä. Vapaaehtoisesti lapsettomista rakennetaan kuvaa lapsuudestaan vaikutteita saaneina päätöksentekijöinä.

4.3 Naiseutta uudelleen rakentava diskurssi

Naiseutta on historian saatossa määritelty pitkälti äitiyden kautta, ja vapaaehtoisesti lapsettomiin on suhtauduttu tuomitsevaisesti (Meyers 2001, 758–760). Naiseutta uudelleen rakentavassa diskurssissa muistutetaan, ettei äitiys välttämättä ole keskeinen osa naisen identiteettiä ja ettei hoivanantaja ole ainoa naiselle sopiva rooli. Naiseutta halutaan rakentaa uudelleen niin, ettei lasten hankkiminen tai hankkimatta jättäminen enää vaikuttaisi siihen, ketä pidetään emotionaalisesti kypsänä tai aikuisena naisena. Vapaaehtoinen lapsettomuus esitetään yhtä luonnollisena valintana kuin lapsen hankkiminenkin:

”Vapaaehtoinen lapsettomuus on mielestäni ihmisissä ihan arkinen ominaisuus, jota ei tarvitse liiemmin selitellä tai analysoida. Äitiys ei vain kuulu identiteettiini millään tavalla.” (8)

Yllä olevassa lainauksessa lapsettomuuden todetaan olevan arkinen ominaisuus, joka ei kaipaa selittelyä. Kirjoittaja toteaa, että äitiys ei kuulu kaikkien naisten identiteettiin. Yksi kirjoittajista vertasi päätöstä lapsettomuudesta seksuaalisen suuntautumiseen. Hänen mukaansa molemmat ovat vahvoja sisäisiä tunteita, joihin kukaan tai mikään ei voi vaikuttaa. Kun vapaaehtoista lapsettomuutta verrataan seksuaaliseen suuntautumiseen, päätös lapsettomuudesta esitetään ihmisen synnynnäisenä ominaisuutena, ei valintana. Tästä syystä lapsettomuutta ei tarvitse erikseen perustella. Tracy Morison tutkimusryhmineen (2016, 192) on niin ikään havainnut puhettavan, jossa vapaaehtoinen lapsettomuus esitetään luonnollisena tai synnynnäisenä ominaisuutena. En ole erottanut tätä omaksi diskurssikseen, sillä näen sen olevan pikemminkin naiseutta uudelleen rakentavan diskurssin aladiskurssi, jossa lapsettomuuden ajatellaan olevan ominaisuus, jonka nainen voi naiseuden määritelmän laajentamisen myötä omata.

Esittämällä vapaaehtoinen lapsettomuus täysin normaalina ja jopa synnynnäisenä ominaisuutena, puretaan naiseuden vahaa määritelmää. Naiseutta ei voi määritellä äitiyden kautta. Kun naiseus ja äitiys erotetaan toisistaan, vapaaehtoinen lapsettomuus voidaan nähdä täysin normaalina valintana tai ominaisuutena, minkä myötä myös syy stigmatisoida vapaaehtoisesti lapsettomia naisia poistuu. Toisin sanoen stigmoja torjutaan rakentamalla naiseutta uudelleen. Kun vapaaehtoinen lapsettomuus nähdään synnynnäisenä ominaisuutena, torjutaan samalla esimerkiksi materialistisuuden stigmaa. Materialistisuus ei voi vaikuttaa vapaaehtoisen lapsettomuuden taustalla, sillä materialistinen elämäntapa omaksutaan vasta myöhemmin elämässä, kun taas lapsettomuuden voidaan ajatella olevan synnynnäinen ominaisuus. Kun päätös lapsettomuudesta esitetään synnynnäisenä ominaisuutena, haastetaan samalla pronatalismin rakentama kuva siitä, että lastensaaminen on oletusarvoinen elämäntapahtuma. Naiseutta uudelleen rakentavassa diskurssissa esitetään, että lasten hankkimisen tai hankkimatta jättämisen sijaan huomio tulisi kiinnittää ihmisen koko persoonaan ja jokaisen yksilöllisiin ominaisuuksiin:

”Thailin suuresti erästä naisnäyttelijää, joka kaikessa rohkeudessaan otti kiinni murhaajan yhdessä elokuvassa. Halusin olla kuten tuo nainen, rohkea, itsenäinen ja kovatahtoinen.” (6)

Yllä olevassa lainauksessa kirjoittaja jätti vapaaehtoisesti lapsettomiin liitetyt stigmat sivuosaan huomauttamalla, että äitiyden ihailun sijaan nainen voi tavoitella muita hyvinä pidettyjä tai ihailtuja ominaisuuksia. Huomio ikään kuin käännettiin pois negatiivisena pidetystä ominaisuudesta. Kyseessä on Kristin Parkin (2002, 33–34) havaitsema strategia, jossa stigmatisoitu

identiteetti korvataan toisella, joko vähemmän stigmatisoidulla tai enemmän huomiota puoleensa vetävällä identiteetillä, jolloin huomio kääntyy pois vapaaehtoisesta lapsettomuudesta. Naiseutta uudelleen rakentavassa diskurssissa stigma torjutaan kääntämällä huomio pois vapaaehtoisesta lapsettomuudesta ja naisiin perinteisesti liitetyistä ominaisuuksista. Tämä tapahtuu nostamalla esille yksilön muita positiivisia piirteitä, joiden kautta kirjoittajat rakentavat omaa identiteettiään.

Kirjoittajat ilmaisivat toivovansa, että vapaaehtoisesta lapsettomuudesta voitaisiin puhua avoimesti. He myös toivoivat, ettei vapaaehtoisesti lapsettomien ja lapsia hankkineiden ihmisten välille rakennettaisi turhaa vastakkainasettelua. Naiset puhuvat myös valinnanvapauden puolesta. Päätös lastenhankinnasta tai hankkimatta jättämisestä on henkilökohtainen, eikä se kuulu muille ihmisille. Tracy Morison tutkimusryhmineen (2016, 190) on havainnut stigmojen hallitsemisen strategian, jossa korostetaan jokaisen henkilökohtaista päätäntävaltaa lastenhankintaan liittyvissä asioissa. Tämä diskurssi voidaan nähdä naiseutta uudelleen rakentavan diskurssin aladiskurssina, sillä se tukee ajatusta lasten saannista yksilöllisenä valintana, eikä naisten yhteiskunnallisena velvoitteena. Vapaaehtoisesti lapsettomat naiset tiedostavat, että jokainen kantaa itse valintansa seuraukset. Eräs kirjoittajista kuitenkin toteaa, että jotkut ihmiset kokevat valinnan vapaaehtoisesta lapsettomuudesta hyökkäyksenä itseään kohtaan:

Toisaalta asiasta pitäisi kyetä keskustelemaan vapaasti, mutta se ei vielä ole mahdollista, kun niin moni vanhempi, etenkin nainen, kokee jonkun toisen vapaaehtoisen lapsettomuuden jollain lailla henkilökohtaisena loukkauksena tai hyökkäyksenä omia elämänvalintojaan kohtaan. (4)

Yllä olevasta lainauksesta käy ilmi, että joillekin ihmisille äitiys on edelleen vahva normi, jonka rikkominen ei ole suotavaa. Naiseutta uudelleen rakentavassa diskurssissa kuitenkin pyritään luomaan naisille enemmän liikkumatilaa, jotta ihmisten erilaiset elämänvalinnat hyväksyttäisiin. Toisaalta yllä olevassa lainauksessa huomio kiinnittyy siihen, että vapaaehtoista lapsettomuutta ei pelkästään paheksuta normin rikkomisen takia, vaan jotkut saattavat kokea sen hyökkäyksenä itseään vastaan. Vapaaehtoinen lapsettomuus ja vanhemmuus asetetaan vastakkain, ja niiden nähdään kritisoivan toisiaan. Vastakkainasettelun syntymiseen saattaa vaikuttaa esimerkiksi se, että vapaaehtoisesti lapsettomat joutuvat tarjoamaan runsaasti perusteluja lapsettomuudelleen. Kun ”en halua lapsia” ei ole riittävä perustelu, nostetaan esille lastenhankinnan

huonoja puolia. Tämä saatetaan kokea hyökkäyksenä, sillä ihmiset eivät ole tottuneet siihen, että valinta lasten hankkimisesta kyseenalaistettaisiin.

Naiseutta uudelleen rakentavaa diskurssia käytettiin myös omien kykyjen puolustamiseen. Vapaaehtoinen lapsettomuus ei kirjoittajien mukaan tarkoita sitä, etteivätkö he kykenisi olemaan äitejä. He totesivat kykenevänsä ottamaan äidin roolin, mikäli tarve tulisi. Kirjoittajat torjuvat stigman ”vähemmän hoivaava” kiistämällä sen, etteikö heillä olisi minkäänlaista hoivaviettä. Esimerkiksi eräs kirjoittaja kertoi, että lapsena hän mielellään hoivasi nukkeja. Samalla hän torjuu stigman ”vähemmän tunteellinen”, sillä hän kertoi osoittaneensa hellyyttä lelujaan kohtaan. Torjuessaan näitä stigmoja naisetta uudelleen rakentavan diskurssin avulla, kirjoittajat toteavat, ettei ihmisen tunteellisuudesta tai hoivavietistä voida tehdä päätelmiä vain lasten lukumäärän perusteella. Naiseutta uudelleen rakentavaa diskurssia käytettiin myös oman kehon fyysisen kyvykkyyden puolustamiseen eli keho kyllä kykenisi suoriutumaan lapsen saamiseen liittyvistä asioista, kuten raskaana olemisesta, synnyttämisestä ja imettämisestä.

Naiseutta uudelleen rakentavalla diskurssilla kirjoittajat myös haastoivat stigman epäkypsyydestä eli siitä, että vapaaehtoisesti lapseton olisi liian epäkypsä tekemään lastenhankintaan liittyviä päätöksiä tai suoriutumaan äitiyden roolista. Jotkut kirjoittajista kokivat, että päätös lapsettomuudesta tuntuu luonnolliselta tai täysin selvältä asialta, joten esimerkiksi sterilisaation ikäraja koettiin epärealistiseksi. Sekä Kristin Park (2000, 36) että Tracy Morison tutkimusryhmineen (2016, 192) ovat havainneet, että biologisiin tekijöihin vetoaminen on eräs stigmojen hallitsemisen strategia. Vapaaehtoisesti lapsettomat torjuvat epäkypsyyden stigman todetessaan, että he ovat kykeneviä päättämään omasta lapsettomuudestaan:

*”Jäi ehkä jopa sellainen olo, että systeemi lähtökohtaisesti epäilee ihmisten päätöstä tehdä sterilisaatio, ja siksi täytyy kysyä uudestaan ja uudestaan ”oletko varma”. – – Jos iässä [30–35]-v minulla ei ole ker-
taakaan tullut mieleenkään, että haluaisin lapsen, tuskin tulee tämän jälkeenkään...” (2)*

Yllä olevassa lainauksessa kirjoittaja kritisoi sitä, että aikuisen naisen kyky päättää omasta lapsettomuudestaan kyseenalaistetaan. Kirjoittaja muistuttaa, että hän on aikuinen ihminen, jolla on ollut mahdollisuus pohtia lasten hankintaa useamman vuoden ajan. Tämän päätöksen pitä-

vyyttä kuitenkin epäillä, sillä päätös lasten hankkimisesta nähdään luonnollisena elämäntapa-
 lintana (Yuval-Davis 1997). Naiseutta uudelleen rakentavassa diskurssissa kuitenkin todetaan,
 että äidiksi tuleminen ei ole aikuisuuden kriteeri, vaan aikuisuus ja kypsyys tulisi määritellä
 ennen kaikkea ihmisen iän perusteella. Äitiyden ja naisen kypsyyden välistä yhteyttä purka-
 malla pyritään poistamaan epäkypsyyden stigman taustalla vaikuttavia käsityksiä kypsästä nai-
 sesta, ja siten myös torjumaan epäkypsyyden stigmaa.

Naiseutta uudelleen rakentavassa diskurssissa pyritään purkamaan naiseuden vanhentunutta
 määritelmää. Naiseutta ei tulisi määritellä äitiyden kautta, eikä äitiys ei ole aikuistumisen edel-
 lytyks. Kun naiseuden vanhaa määritelmää puretaan ja vapaaehtoisesta lapsettomuudesta teh-
 dään normaalia, syy stigmatoida vapaaehtoisesti lapsettomia naisia poistuu. Toisin sanoen
 stigma torjutaan rakentamalla naiseutta uudelleen. Diskurssissa myös osoitetaan, miksi nai-
 seuden määrittäminen äitiyden kautta on ongelmallista: äitiys ei ole naisen synnynnäinen omi-
 naisuus. Naiseutta uudelleen rakentavassa diskurssissa todetaan, että ihmistä tulisi tarkastella
 ja arvioida kokonaisvaltaisena persoonana, eikä vain yhden ominaisuuden eli äitiyden perus-
 teella. Vapaaehtoisesti lapsettomista naisista rakennetaan kuvaa kypsinä aikuisina, jotka voivat
 tavoitella elämässään monenlaisia asioita. Äiteys ei välttämättä kuulu näihin tavoitteisiin.

4.4 Lapsen saaneita ihmisiä arvosteleva diskurssi

Tässä diskurssissa keskeistä on lapsen saaneiden ihmisten arvostelu tai lapsen hankkimisen syi-
 den kyseenalaistaminen. Stigmat torjutaan kääntämällä huomio erityisesti niihin ihmisiin, jotka
 eivät jostain syystä suoriudu erityisen hyvin vanhemmuuden roolista. Kristin Park (2002, 34–
 35) on löytänyt tutkimuksessaan täysin vastaavanlaisen diskurssin, jonka hän on nimennyt ”tuo-
 mitsijoiden paheksumiseksi”. Myös Tracy Morison tutkimusryhmineen (2016, 193) on löytänyt
 vastaavanlaisen diskurssin, jossa lasten saannin ihanuus kyseenalaistetaan ja sen negatiivisia
 puolia korostetaan. Eräs vastaaja torjuu stigman ”itseks” nostamalla esille sen, että välinpitä-
 mättömät vanhemmat saattavat laiminlyödä lapsiaan:

*”Lisäksi hirvittävät myös ne luvut, kuinka paljon tässä maassa menee
 veronmaksajien rahaa esim. lastensuojeluun ja muuhun, mikä aiheutuu
 vanhempien välinpitämättömydestä.” (5)*

Yllä olevassa lainauksessa kirjoittaja huomauttaa, että vanhemmuus ei automaattisesti tee ihmisestä epäitsestä. Näin ollen ihmisen itsekkyydestä tai epäitsekkyydestä ei voida tehdä päätelmiä lasten lukumäärän perusteella. Lisäksi kirjoittaja huomauttaa, että yhteiskunta joutuu maksamaan joidenkin vanhempien välinpitämättömyydestä, mikä on tehokas keino kääntää paheksunta toiseen ihmisryhmään. Sama kirjoittaja myös toteaa, että kaikki vanhemmat eivät suoriudu lapsen kasvattamisesta tai vanhemmuudesta erityisen ansiokkaasti:

”Mutta sitten on näitä perheitä, joissa 5-vuotias määrää koko perheen elämän. Tai perheitä, joissa vanhemmat keskittyvät vain älypuheli-meensa eivätkä tunnu välittävän lapseensa liittyvistä asioista. Tai perheitä, joissa äiti kyllä yrittää ojentaa lastaan, mutta se ojentaminen on selkeästi aloitettu ihan liian myöhään eikä tarpeeksi päättäväisesti, ja lapsesta on ehtinyt kasvaa ketään aikuista tottelematon, ärsyttävä kakara. Kaikki asiat eivät toki aina ole vanhemmista kiinni, lapsista voi syystä tai toisesta tulla millaisia tahansa. Haluaisinko itse ottaa tämän riskin? En.” (5)

Yllä olevassa lainauksessa kirjoittaja kääntää huomion pois vapaaehtoisesta lapsettomuudesta arvostelemalla sellaisia vanhempia, joiden lapset eivät kirjoittajan mielestä käyttäydy hyvällä tai sopivalla tavalla. Lapsen saaneita ihmisiä arvostelevaa diskurssia käytettiin myös silloin, kun haluttiin haastaa aikuisuuteen ja kypsyyteen liittyviä näkemyksiä sekä lastensaantiin liittyviä normeja. Kirjoittajat nostivat esille sen, että lastensaantia pidetään usein aikuisuuden ja kypsyyden merkinä, kun taas lapsettomuutta pidetään epäkypsyyden merkinä. Heidän mielestään on kohtuutonta, että ihmiset kyseenalaistavat jopa 30-vuotiaiden naisten kyvyn päättää omasta lapsettomuudestaan. Tämä kyseenalaistaminen tapahtuu esimerkiksi ”muutat vielä mielesi” ja ”oletko aivan varma” -kommenttien muodossa. Eräs kirjoittaja käänsi huomion pois vapaaehtoisesti lapsettomista kritisoimalla nuoriin äiteihin liittyviä asenteita:

”Miksi kukaan ei kyseenalaista 18-vuotiaan tytön päätöstä hankkiutua raskaaksi? Miksi se on hyväksyttävä normi? Miksi yli 25-vuotiaan naisen, joka haluaa pitää huolen ettei koskaan tule raskaaksi, päätöstä pidetään paheksuttavana ja sivuutetaan väittämällä että kyllä se mieli vielä muuttuu? Miksei tätä kysytä naisilta, jotka aikovat hankkiutua raskaaksi?” (4)

Yllä olevassa lainauksessa kritisoidaan sitä, että jotkut ihmiset saattavat hyväksyä hyvin nuoren naisen raskauden, mutta eivät hyväksy aikuisen ihmisen päätöstä pysyä lapsettomana. Kirjoittaja kritisoi myös sitä, että vapaaehtoisesti lapsettomia naisia varoitellaan ”mielen muuttumisesta”, mutta lapsen saantia suunnittelevia naisia ei tästä asiasta varoitella. Tästä syntyy se kuva, että vapaaehtoisesti lapsettomia naisia pidetään epäkypsinä, mutta lapsen hankkivaa nuorta pidetään kypsänä aikuisena. Nostamalla tämän ristiriitaisuuden esille, kirjoittaja torjuu epäkypsyyden stigman. Kristin Park (2002, 36) on erottanut tässä lainauksessa esiintyvän diskurssin kokonaan erilliseksi diskurssiksi, jonka hän on nimennyt ”tilanteen uudelleen määrittelymiseksi”. Kun vapaaehtoisesti lapsettomalta pyydetään perusteluja lapsettomuudelleen, hän voi määrittellä tilanteen uudelleen pyytämällä perusteluja lasten hankkimiselle (emt., 36–37). Kyse ei siis ole siitä, miksi joku ei hanki lapsia, vaan siitä miksi ja milloin lapsia ylipäätään tulisi hankkia. En ole erottanut tätä diskurssia omaksi diskurssikseen, sillä aineistossani kirjoittaja määrittelee tilanteen uudelleen kritisoimalla lastensaantiin liittyviä asenteita.

Lapsen hankkineita ihmisiä arvosteltiin myös ilmastosyihin vedoten. Lapsen hankkiminen nähdään itsekkäänä, sillä se on yhteydessä maapallon kantokyvyn ylittävään väestönkasvuun. Kyseessä on jälleen Kristin Parkin (2000, 34–35) havaitsema ”tuomitsijoiden tuomitseminen”, jossa huomio käännetään toisiin ihmisiin, jotka saavat toimia kyseenalaisella tavalla ilman, että heidän toimintaansa kritisoitaisiin. Tässä tapauksessa lapsen hankkiminen esitetään ilmaston kannalta kyseenalaisena toimintana. Kun lapsen hankkiminen esitetään itsekkäänä, torjutaan samalla itsekkyyden stigma. Vapaaehtoinen lapsettomuus esitetään epäitsekkäänä valintana:

”En vain halua osallistua maapallon liikakansoittamiseen. Yleisesti ajatellaan, että lasten hankkimatta jättäminen on itsekästä, mutta miikään ei ole niin itsekästä, kuin lasten hankkiminen.” (6)

”En halua synnyttää tänne yhtään lisää ihmistä ihmettelemään tämän maapallon tulevaisuutta.” (5)

Yllä olevissa lainauksissa lapsen hankkiminen nähdään itsekkäänä, sillä maapallo kärsii väestönpaljoudesta. Lisäksi lapset joutuvat selviytymään ympäristöongelmien aiheuttamista ongel-

mista, joten päätös lapsen hankkimisesta nähdään itsekkäänä valintana. Sen sijaan vapaaehtoinen lapsettomuus esitetään epäitsekkäänä, sillä lapseton ihminen sekä suojelee maapalloa että ajattelee syntymättömän lapsensa hyvinvointia. Samalla kiistetään itsekkyyden stigman paikansa pitävyys. Väittely siitä, onko lasten hankkiminen vai hankkimatta jättäminen itsekästä, rakentaa kuitenkin vastakkainasettelua vapaaehtoisesti lapsettomien ja lapsen hankkineiden ihmisten välille.

Lapsen saaneita ihmisiä arvostelevassa diskurssissa stigmoja torjutaan kääntämällä huomio lapsen hankkineisiin ihmisiin. Erityisesti huomio käännetään niihin vanhempiin, jotka eivät suoriudu vanhemmuudestaan erityisen hyvin. Lisäksi vapaaehtoisesti lapsettomiin naisiin liitetyt stigmat saatetaan kääntää koskemaan kaikkia tai vain osaa lapsen hankkineista ihmisistä. Esimerkiksi itsekkyyden stigma torjutaan esittämällä lapsen hankkiminen itsekkäänä tai toteamalla, että lapsiaan laiminlyövät vanhemmat ovat itsekäitä. Vastakkainasettelun rakentaminen esimerkiksi sen suhteen kuka lopulta on itsekäs, on lapsen saaneita ihmisiä arvostelevan diskurssin keskeisin ongelma. Tämä diskurssi ei edistä erilaisten elämänvalintojen hyväksymistä, vaan se lisää ryhmien välisiä jännitteitä.

5 Johtopäätökset

Olen tutkielmassani tarkastellut, millaisten diskurssien avulla vapaaehtoisesti lapsettomat naiset torjuvat heihin liitettyjä stigmoja. Etsin aineistosta aikaisemmassa tutkimuksessa havaittuja stigmoja, jotka ovat itsekäs, materialistinen, vähemmän tunteellinen, emotionaalisesti epäkypsempi (Callan 1985, 1048) sekä vähemmän hoivaava (Polit 1978, 108) suhteessa lapsen hankineisiin ihmisiin. Löysin aineistostani neljä diskurssia, joita käytettiin näiden stigmojen torumiseen. Diskurssit ovat lapsen paras -diskurssi, omaan lapsuuteen vetoava diskurssi, naiseutta uudelleen rakentava diskurssi ja lapsen saaneita ihmisiä arvosteleva diskurssi. Tämä tutkimus osoittaa, että vapaaehtoisesti lapsettomat naiset ovat tietoisia heihin liitetystä stigmaista, sillä he ottavat niihin kantaa myös silloin, kun jotain tiettyä stigmaa ei ole kirjoitusten perusteella liitetty juuri heihin yksilöinä. Kun kirjoittajat kertovat päätöksestään pysyä lapsettomana, he torjuvat samalla myös stigmoja. Näin ollen stigmat vaikuttavat siihen, miten vapaaehtoisesta lapsettomuudesta puhutaan ja miten sitä perustellaan.

Lapsen paras -diskurssissa vapaaehtoisesti lapsettomiin naisiin liitetyt stigmat torjutaan vetoamalla lapsen kannalta parhaaseen ratkaisuun. Tämä diskurssi on eräänlainen oikeuttamisdiskurssi, jonka myös Kristin Park (2000, 34–35) on löytänyt tutkimuksessaan. Toisin sanoen valinta lapsettomuudesta oikeutetaan vetoamalla lapsen parhaaseen. Tätä diskurssia käytettiin stigmojen ”itsekäs”, ”materialistinen” ja ”vähemmän tunteellinen” torjumiseen. Esimerkiksi itsekkyyden stigma torjuttiin toteamalla, että mikäli ihminen ei halua lapsia, on lapsen kannalta parempi ratkaisu, ettei lasta hankita. Stigma ”vähemmän tunteellinen” puolestaan torjuttiin osoittamalla, että kirjoittajat ovat ajatelleet päätöstään pysyä lapsettomana myös lapsen kannalta. Eräs kirjoittaja esimerkiksi totesi, että lapsi saattaisi kärsiä siitä, mikäli hänet olisi hankittu vain muiden ihmisten toiveesta. Tracy Morison tutkimusryhmineen (2016, 191) on havainnut, että päätös lapsettomuudesta voidaan kääntää todisteeksi positiivisesta piirteestä. Tässä tapauksessa tuo positiivinen piirre on kyky lapsen tarpeet huomioon ottavaan ajatteluun.

Omaan lapsuuteen vetoavassa diskurssissa stigmat torjutaan vetoamalla siihen, että omassa lapsuudessa on jotakin, joka tekee lapsien saamisesta epätoivottavaa. Diskurssi on sävyiltään tunteisiin vetoava ja siinä oma lapsuus esitetään myötätuntoa herättävässä valossa. Sen tunteisiin vetoava sävy torjuu stigmoja. Diskurssissa vapaaehtoisesti lapsettoman identiteetti korvataan lapsuuden minä -identiteetillä. Identiteetin korvaaminen toisella on Kristin Parkin (2000, 33)

tutkimuksessaan löytämä strategia. Tätä diskurssia käytettiin materialistisuuden, itsekkyyden ja vähäisemmän tunteellisuuden stigmojen torjumiseen. Eräs kirjoittaja esimerkiksi torjui materialistisuuden stigman kertoessaan kasvaneensa vähävaraisessa perheessä ja todetessaan, ettei halua olla vähävarainen koko loppuelämänsä ajan. Vähävaraisuuteen vetoaminen herättää myötätuntoa ja suojaa siten materialistisuuden stigmalta. Itsekkyyden stigma torjutaan esimerkiksi osoittamalla, että kirjoittajat ovat lapsuudessaan tottuneet jakamaan asioita, kuten tavaroita ja vanhempien huomiota, omien sisarustensa kanssa.

Naiseutta uudelleen rakentavassa diskurssissa stigmoja torjutaan määrittelemällä uudelleen, millainen nainen voi tai saa olla. Jotkut kirjoittajat käänsivät huomion pois stigmoista Kristin Parkin (2002, 33–34) havaitseman puhettavan avulla, jossa stigmatisoitu identiteetti korvataan vähemmän stigmatisoidulla identiteetillä. Diskurssin keskeinen ajatus on, että naiseutta ei voida määritellä äiteyden kautta. Kun naiseus ja äitiys erotetaan toisistaan, syy stigmatisoida vapaaehtoisesti lapsettomia naisia poistuu. Esimerkiksi Tracy Morison tutkimusryhmineen (2016, 192) on löytänyt puhettavan, jossa lapsettomuus nähdään ihmisestä itsestään riippumattomana ominaisuutena, jonka naiset voivat omata. Naiseutta uudelleen rakentavaa diskurssia käytettiin stigmojen ”materialistinen”, ”epäkypsä”, ”vähemmän hoivaava” ja ”vähemmän tunteellinen” torjumiseen. Esimerkiksi materialistisuus ei ole syy lasten hankkimatta jättämiseen, mikäli lapsettomuuden ajatellaan olevan synnynnäinen ominaisuus, jonka jotkut naiset omaavat. Naiseutta uudelleen rakentavassa diskurssissa epäkypsyyden stigma torjuttiin toteamalla, että ihmisen kypsyys tai aikuisuus tulisi määritellä iän, eikä lasten määrän perustella. Näin kirjoittajat horjuttivat äitiyden keskeistä asemaa naiseuden määrittäjänä.

Lapsen saaneita ihmisiä arvostelevassa diskurssissa stigmat torjutaan kääntämällä huomio lapsen hankkineisiin ihmisiin. Vapaaehtoisesti lapsettomiin naisiin liitetyt stigmat saatettiin esimerkiksi kääntää koskemaan lapsen saaneita ihmisiä. Tätä diskurssia käytettiin itsekkyyden ja epäkypsyyden stigmojen torjumiseen. Itsekkyyden stigma torjuttiin yksikertaisesti toteamalla, että lapsen hankkiminen on itsekästä. Väitettä perusteltiin ilmastosihiin vetoamalla sekä sillä, että jotkut vanhemmat laiminlyövät lapsiaan. Epäkypsyyden stigma torjuttiin kääntämällä huomio hyvin nuoriin naisiin, kuten 18-vuotiaisiin, joiden äidiksi tulemiseen saatetaan erään kirjoittajan mukaan suhtautua myönteisesti. Kirjoittaja kritisoi sitä, että 18-vuotiasta äitiä pidetään kypsänä aikuisena, kun taas 30 vuotta täyttäneitä vapaaehtoisesti lapsettomia pidetään epäkyp-

sempinä verrattuna nuoriin äiteihin. Sekä Kristin Park (2002, 34–35) että Tracy Morison tutkimusryhmineen (2016, 193) ovat löytäneet lapsen saaneita ihmisiä kritisoivaa diskurssia vastaavat puhettavat. Tutkimustulokseni tukevat siten aiempia tutkimuksia.

Lapsen paras -diskurssi ja omaan lapsuuteen vetoava diskurssi torjuivat stigmoja niin, että ne samalla pyrkivät rakentamaan yhteisymmärrystä vapaaehtoisesti lapsettomien ja lapsen hankkineiden ihmisten välille. Ensimmäisessä diskurssissa vedottiin lapsen kannalta parhaaseen ratkaisuun, jonka tärkeydestä molemmat ryhmät ovat yksimielisiä. Toisessa diskurssissa kirjoittajat pyrkivät vakuuttamaan muut siitä, että heidän lapsuutensa antaa kirjoittajasta itsestään riippumattomia syitä vapaaehtoiselle lapsettomuudelle. Omasta lapsuudesta kertominen auttaa rakentamaan yhteisymmärrystä tämän päätöksen taustalla vaikuttavista tekijöistä. Myös naiseutta uudelleen rakentava diskurssi on useimmiten sävyiltään vastakkainasettelua välttävä. Siinä stigmat torjutaan huomauttamalla, ainakin osa stigmoista on lähtöisin siitä oletuksesta, että jokainen aikuinen nainen hankkii lapsia. Esimerkiksi epäkypsyyden stigma saa alkunsa tästä oletuksesta. Stigmoja torjutaan rakentamalla naiseutta uudelleen niin, ettei se rakentuisi vain äiteyden varaan, mikä hyödyttää todennäköisesti myös lapsen hankkineita naisia. Lapsen saaneita ihmisiä arvosteleva diskurssi eroaa muista diskursseista siinä, että se rakentaa vastakkainasettelua. Siinä vapaaehtoiseen lapsettomuuteen liitetyt stigmat heijastettiin koskemaan lapsen hankkineita ihmisiä, mikä luo jännitteitä ryhmien välille.

Kiinnitin tässä tutkimuksessa huomiota myös siihen, ovatko kirjoittajat kokeneet yhteiskunnan normeista kumpuavaa painetta hankkia lapsia. Sophy Bergenheim ja My Klockar Linder (2020) ovat osittaneet, että pronatalismi vaikutti Suomessa ainakin 1940–1950-luvuilla. Nykyään pronatalismin ilmenemiseen saattaa vaikuttaa syntyvyyden aleneminen, joka aiheuttaa haasteita hyvinvointiyhteiskunnalle. Suurin osa kirjoittajista kertoi, että heidän lähipiirinsä on lopulta suhtautunut hyvin heidän päätökseensä pysyä lapsettomana. Toisaalta suurin osa kirjoittajista on myös kokenut, että heidän päätöstään pysyä lapsettomana on ainakin joskus kritisoitu tai että muut ihmiset eivät aluksi ole meinanneet ottaa päätöstä todesta. Esimerkiksi eräs kirjoittaja kertoo saaneensa kielteistä palautetta Facebookissa, ja joidenkin kirjoittajien päätös sterilisatiosta on nostattanut kritiikkiä muissa ihmisissä. Myös ”muutat vielä mielesi” -kommentit olivat monille kirjoittajille tuttuja. Näiden kommenttien taustalla vaikuttaa pronatalismin tukema oletus siitä, kaikki ihmiset päätyvät lopulta hankkimaan lapsia.

Yhteiskunta ei hyödy siitä, että ihmiset hankkisivat lapsia vain pronatalismin tai ulkopuolisen tahon luoman paineen takia. Usein saatetaan ajatella, että jopa hieman vastahakoisten tuoreiden vanhempien näkemykset vanhemmuudesta muuttuvat myönteisemmäksi viimeistään lapsen syntymän myötä. Näin ei välttämättä kuitenkaan tapahdu. Esimerkiksi Armi Mustosmäki ja Tiina Sihto (2019) ovat kirjoittaneet artikkelin äitiyden katumisesta. Äitiyteen liittyvistä negatiivisista tunteista puhutaan nykyään avoimemmin, mutta äitiyden katumisesta keskustellaan paljon vähemmän (emt., 157–158). Artikkelissaan he toteavat katumuksen tunteen olevan yhteydessä lapsiperhearjen vaativuuteen sekä siihen, että äitiyden myötä osa naisista menettää mahdollisuutensa elää itsensä näköistä elämää. Katumus on yhteydessä myös äitiyden ihanteisiin, joiden toteuttaminen käytännössä voi olla vaikeaa. (Emt., 169.) Tutkimuksissa on havaittu, että katumusta tuntevat äidit ovat huolissaan siitä, että he tahtomattaan saattavat heijastaa omia negatiivisia tunteitaan lapsiinsa (emt., 170). Tämä on yksi esimerkki siitä, miksi jokaisen tulisi saada harkita lasten hankintaa itsenäisesti ja ilman ulkopuolelta tulevaa painetta.

”Muutat vielä mielesi” -kommentit ovat hyvä esimerkki siitä, kuinka lasten saantia pidetään oletusarvoisena elämänvaiheena. Vapaaehtoisesti lapsettomat ovat kuitenkin tehneet normaalia poikkeavan valinnan, minkä myötä heidän lapsettomuutensa voi joutua julkisen arvostelun kohteeksi. Erving Goffman (1963, 5) esittää stigmoja koskevassa teoriassaan, että kun ihminen on leimattu yhden ominaisuuden perusteella, häneen liitetään muitakin negatiivisia ominaisuuksia. Oletan, että ”normaalista poikkeava” (Gillespie 2000, 225; Callan 1985, 4; Jamisson & Franzini & Kaplan 1979, 268) on ensimmäinen stigma, joka vapaaehtoisesti lapsettomiin naisiin liitetään, ja ensimmäisen stigman seurauksena heihin liitetään muita stigmoja Goffmanin (1963) teorian kuvaamalla tavalla. Pronatalismin voidaan siten ajatella olevan yhteydessä vapaaehtoisesti lapsettomiin liitettäviin stigmoihin.

Vapaaehtoisesti lapsettomien stigmatisointi synnyttää vastakkainasettelua. Mikäli ”en halua lapsia” -toteamus ei riitä lapsettomuuden perusteluksi, vapaaehtoisesti lapsettomat saattavat keksiä muita argumentteja päätöksensä tueksi. Lisäksi he saattavat torjua stigmoja kritisoidulla lapsen hankkineita ihmisiä. Vastakkainasettelun ensimmäisenä osapuolena ovat siten monenlaisia argumentteja hyödyntävät vapaaehtoisesti lapsettomat. Toisena osapuolena puolestaan ovat lapsen hankkineet ihmiset, jotka saavat tukea omalle valinnalleen lapsen hankkimiseen liittyvistä normeista sekä vapaaehtoisesti lapsettomiin liitetyistä stigmoista. Tämä vastakkainasettelu ei kuitenkaan palvele kumpaakaan osapuolta, joten se tulisi purkaa. Tämä edellyttää erilaisten elämänvalintojen hyväksymistä. Mikäli sisäistämme näkemyksen siitä, jokaisella on

oikeus tehdä omat valintansa, vastakkainasettelua synnyttävälle stigmoille tai vahvalle lapsettomuutta puoltavalle argumentoinnille ei ole tarvetta. Vastakkainasettelun purkaminen hyödyttää ennen kaikkea vapaaehtoisesti lapsettomia, mutta myös lapsen hankkineita ihmisiä, sillä vastakkainasettelutilanne synnyttää molemmille osapuolille tarpeen puolustaa valintojaan.

Tutkimustani rajoittaa se, että aineistoni koostuu kahdeksasta kirjoituksesta eli tutkittavien joukko on suhteellisen pieni. Lisäksi rajasin aineistoa niin, että analysoin vain 30–35-vuotiaiden naisten kirjoituksia. Tutkimustulokset saattaisivat olla osittain erilaisia eri ikäryhmien kohdalla, sillä näkemykset vapaaehtoisesta lapsettomuudesta muuttuvat ajan saatossa. Tästä johtuen saamiani tuloksia ei välttämättä voida suoraan yleistää koskemaan kaikkia vapaaehtoisesti lapsettomia naisia. Tutkimustulokseni antavat kuitenkin hyvän käsityksen siitä, millaisilla diskursseilla suomalaiset vapaaehtoisesti lapsettomat naiset torjuvat heihin liitettyjä stigmoja. Tutkimuksen yleistettävyyttä arvioitaessa on otettava huomioon myös se, että kirjoituspyyntö julkaistiin sosiaalisen median ryhmissä sekä keskustelupalstoilla, joten se tavoitti vain näitä alustoja käyttävät ihmiset. Koska vapaaehtoista lapsettomuutta koskevat asenteet vaihtelevat maittain, saamiani tuloksia ei voida yleistää Suomen ulkopuolelle.

Tutkimukseni herättää useita jatkotutkimusaiheita. Eräs tärkeä tutkimuskohde ovat vapaaehtoisesti lapsettomat miehet, joita on tutkittu naisiin verrattuna vähemmän. Kiinnitin käyttämässäni aineistossa (Väkeväinen 2017) huomiota siihen, että 25 kirjoituksesta vain kolme oli tullut miehiltä. Tämä herätti minut pohtimaan sitä, miksei kirjoituspyyntö tavoittanut yhtä hyvin vapaaehtoisesti lapsettomia miehiä tai miksi he eivät vastanneet kirjoituspyyntöön yhtä aktiivisesti kuin naiset. Kenties miehet eivät keskustele vapaaehtoisesta lapsettomuudestaan sosiaalisen median keskusteluryhmissä. Toinen jatkotutkimusaihe liittyy erilaisia perhekokoja koskevien asenteiden muutoksiin. Vapaaehtoista lapsettomuutta koskevat asenteet muuttuvat ajan saatossa, joten oletan saman koskevan myös muita perhekokoja. Tutkimusta voitaisiin tehdä esimerkiksi siitä, kohtaavatko suurperheen vanhemmat nykyään stigmoja. Kolmas jatkotutkimusaihe liittyy siihen, missä määrin pronatalismi on lopulta vaikuttanut lastenhankintaa koskeviin päätöksiin Suomessa tai muissa maissa. Nämä kaikki jatkotutkimusaiheet lisäisivät ymmärrystä perheistä, niiden muodostumisesta sekä perheitä koskevista asenteista.

Lähteet

Abma, Joyce & Martinez, Gladys (2006) Childlessness among older women in the United States: Trends and profiles. *Journal of Marriage and Family* 68:4, 1045–1056.

Avison, Margaret & Furnham, Adrian (2015) Personality and voluntary childlessness. *Journal of Population Research* 32:1, 45–67.

Bergenheim, Sophy & Klockar Linder, My (2020) Pursuing pronatalism: Non-governmental organizations and population and family policy in Sweden and Finland 1940s-1950s. *The History of the Family* 25:4, 671–703.

Brown, Jessica Autumn & Ferree, Myra Marx (2005) Close your eyes and think of England: Pronatalism in the British print media. *Gender & Society* 19:1, 5–24.

Callan, VJ (1985) Perceptions of parents, the voluntary and involuntary childless: A multidimensional scaling analysis. *Journal of Marriage and Family* 47:4, 1045–1050.

Gillespie, Rosemary (2000) When no means no: Disbelief, disregard and deviance as discourses of voluntarily childlessness. *Women's Studies International Forum* 23:2, 223–234.

Goffman, Erving (1963) *Stigma: Notes on the management of spoiled identity*. New York: Simon & Schuster.

Houseknecht, Sharon (1987) Voluntary childlessness. Teoksessa Marvin B. Sussman & Suzanne K. Steinmetz (toim.) *Handbook of Marriage and the Family*. New York: Springer, 369–395.

Jamisson, Pollyann & Franzini, Louis & Kaplan, Robert (1979) Some assumed characteristics of voluntarily childfree women and men. *Psychology of Women Quarterly* 4:2, 266–273.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (2016) *Diskurssianalyysi: teoria, peruskäsitteet ja käytäntö*. Tampere: Vastapaino.

Leroux, Marie-Louise & Pestieau, Pierre & Ponthiere, Gregory (2021) Childlessness, childfree-ness and compensation. *Social Choice and Welfare* 59, 1–35.

Lesthaeghe, Ron (2014) The second demographic transition: A concise overview of its development. *Proceedings of the National Academy of Sciences* 111:51, 18112–18115.

Lovett, Laura (2007) *Conceiving the future: Pronatalism, reproduction and the family in the United States 1890-1938*. Chapel Hill: The University of North Carolina Press.

Merz, Eva-Maria (2012) The attitude toward voluntary childlessness in Europe: Cultural and institutional explanations. *Journal of Marriage and Family* 74:3, 587–600.

Meyers, Diana (2001) The rush to motherhood: Pronatalist discourse and women's autonomy. *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 26:3, 735–773.

Miettinen, Anneli (2015) *Miksi syntyvyys laskee? Perhebarometri 2015*. Helsinki: Väestöliitto.

Morison, Tracy & Macleod, Catriona & Lynch, Ingrid & Mijas, Magda & Shivakumar, Seemanthini (2016) Stigma resistance in online childfree communities: The limitations of choice rhetoric. *Psychology of Women Quarterly* 40:2, 184–198.

Mueller, Karla A. & Yoder, Janice D. (1999) Stigmatization of non-normative family size status. *Sex Roles* 41 (11–12), 901–919.

Mustosmäki, Armi & Sihto, Tiina (2019) Äitiyden katuminen intensiivisen äitiyden kulttuurissa. *Sosiologia* 56:4, 157–173.

Park, Kristin (2002) Stigma management among the voluntarily childless. *Sociological Perspectives* 45:1, 21–45.

Pietikäinen, Sari & Mäntynen, Anne (2019) *Uusi kurssi kohti diskurssianalyysia*. Tampere: Vastapaino.

Polit, D.F. (1978) Stereotypes relating to family-size status. *Journal of Family History* 40:1, 105–114.

Rotkirch, Anna (2020) Syntyvyyden lasku ja muuttunut lastensaantimaisema. Teoksessa Tiia Sorsa (toim.) *Kestävän väestönkehityksen Suomi. Väestöliiton väestöpoliittinen raportti 2020*. Helsinki: Väestöliitto, 27–48.

Sorsa, Tiia & Lehtonen, Noora & Rotkirch, Anna (2013) Kuka haluaa lapsia 2020-luvulla? *Perhebarometri 2022*. Helsinki: Väestöliitto.

Suomen virallinen tilasto (SVT) (2021) Syntyneet [verkkójulkaisu]. ISSN=1798–2391. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu 5.10.2022.

Suomen virallinen tilasto (SVT) (2019) Väestörakenne [verkkójulkaisu]. ISSN=1797–5379. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu 27.1.2023.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2023) Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta, julkaisuja 2023:2.

Väkeväinen, Nina (Jyväskylän yliopisto): Kokemuksia vapaaehtoisesta lapsettomuudesta ja sterilisaatiosta -kirjoitusaineisto 2017 [sähköinen tietoaaineisto]. Versio 1.0 (2022-06-01). Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja]. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3583>

Yuval-Davis, Nira (1997) *Gender & nation*. London: Sage.